

PREVENTIV KARDIOLOGI 2024

4-5 NOVEMBER

Evidensbaserade råd om hälsosamma matvanor - Nya nordiska näringsrekommendationer

Bästa maten för den kardiometabola hälsan?

Mai-Lis Hellénus, professor,
Institutionen för medicin,
Karolinska Institutet

-
- ✓ **Nya Nordiska Näringsrekommendationer, NNR 2023**
  - ✓ **Bästa maten för den kardiometabola hälsan?**
  - ✓ **Vetenskapen bakom?**
  - ✓ **Relevant för preventiv kardiologi!**
  - ✓ **Kostråd i precisionsmedicinens era?**

Mat för livet

www.sundkurs.se

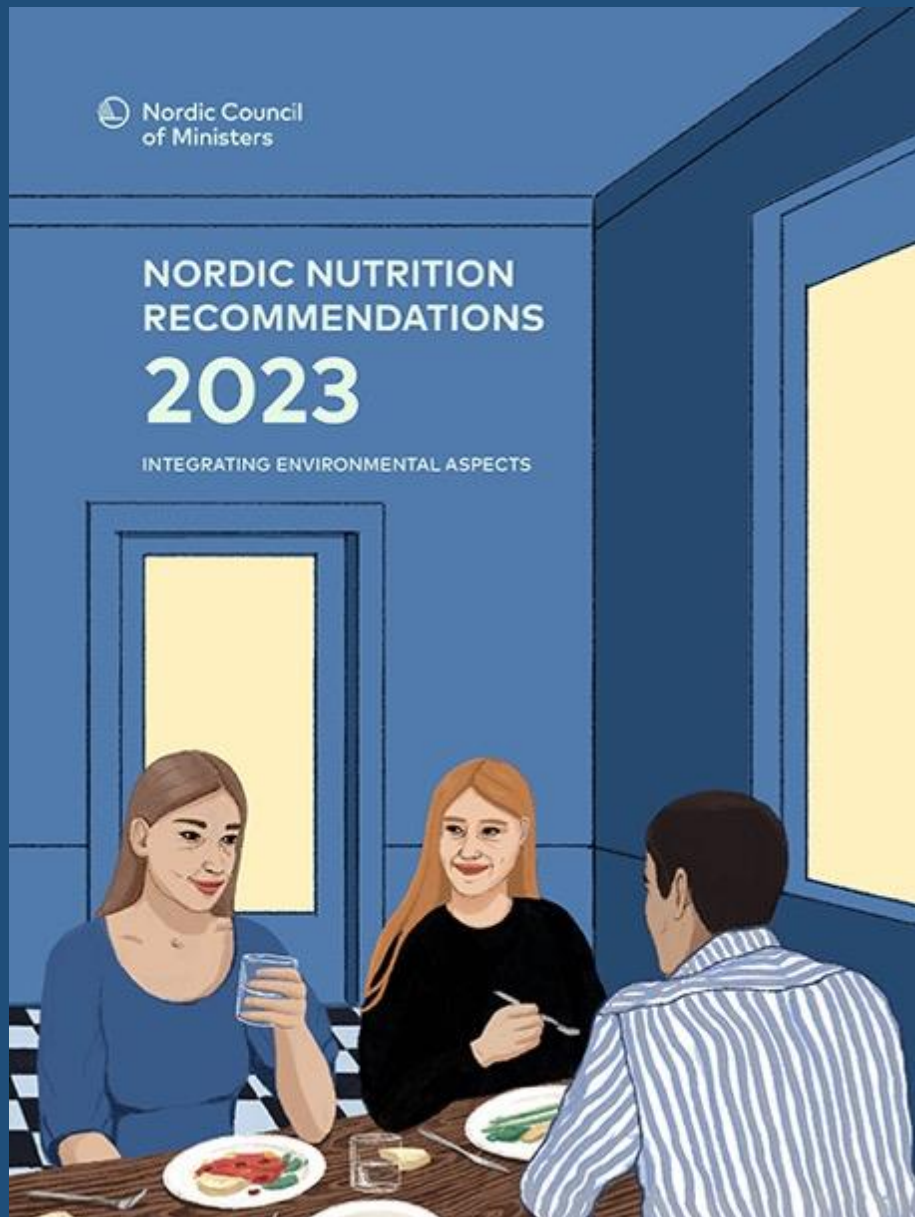
Nordic Council
of Ministers

NORDIC NUTRITION RECOMMENDATIONS

2023

INTEGRATING ENVIRONMENTAL ASPECTS

Näringsrekommendationer

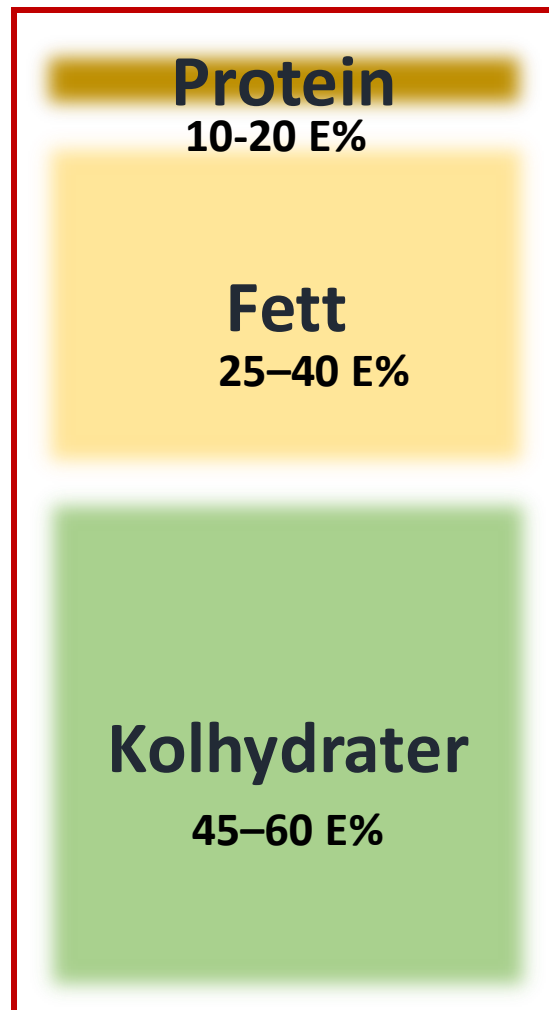
2023

Kostråd

2024

NNR 2023, Daglig fördelning av energi (E%)

Mättat max 10 E%
Enkelomättat 10-20 E%
Fleromättat 5-10%
varav minst 1 E% omega 3

Kostfiber minst 25-35 gram/dag
Tillsatt och rent socker max 10 E%

1 gram; fett 9 kcal, alkohol 7 kcal, kolhydrater 4 kcal, protein 4 kcal

500 till 800 gram grönsaker, frukt och bär dagligen

Max 350 gram rött kött och processat kött i veckan. Så lite processat kött som möjligt

- ✓ **Minst 500-800 g grönsaker frukt och bär dagligen**
- ✓ **Max 350 g rött kött och processat kött i veckan**
Så lite processat kött som möjligt
- ✓ **Mera baljväxter, varje dag gärna**
- ✓ **Så lite alkohol som möjligt**
- ✓ **Mera nötter och frön, 20-30 gram per dag**
- ✓ **Ökat intag av spannmål, minst 90 g fullkorn per dag**
- ✓ **Ökat intag av fisk från "hållbart förvaltade bestånd"**
300 till 450 g per vecka varav minst 200 g fet fisk

Mat och kardiometabol hälsa - snabbt växande vetenskaplig grund

Följsamhet till hälsosamt matmönster och hälsa

- stora befolkningsundersökningar där man även tagit hänsyn till andra viktiga faktorer

- ✓ meta-analys
- ✓ 113 studier
- ✓ 3,2 miljoner studiedeltagare
- ✓ samband hälsosamt matmönster och vanliga folkhälsosjukdomar

MINSKAD RISK

drabbas eller avlida i **hjärtkärlsjukdom**

drabbas eller avlida i **cancer**

drabbas **typ 2 diabetes**

drabbas av **neurodegenerativa sjukdomar**

total dödlighet

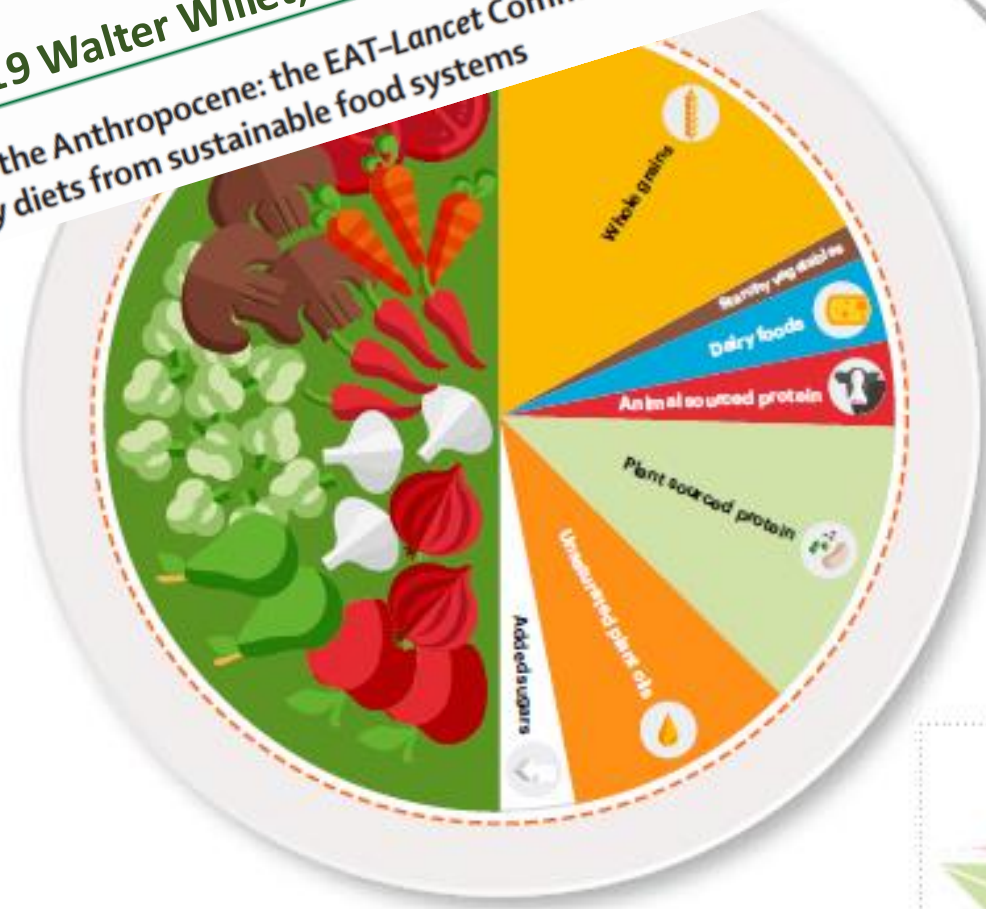
Efter genomgången cancer

avlida i **cancer**

total dödlighet

The Lancet Commissions

2019 Walter Willet, Johan Rockström
Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on
healthy diets from sustainable food systems

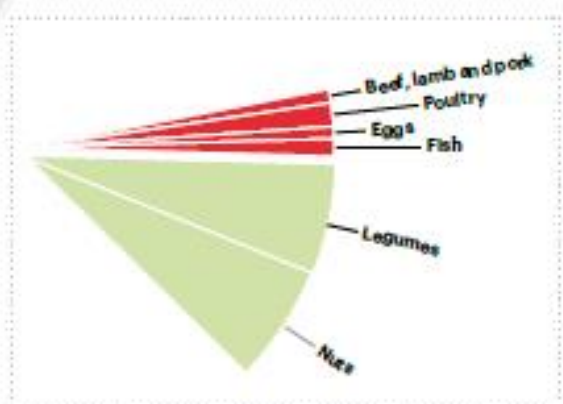

The EAT-Lancet Diet

Grönsaker, frukt, baljväxter,
fullkorn och nötter

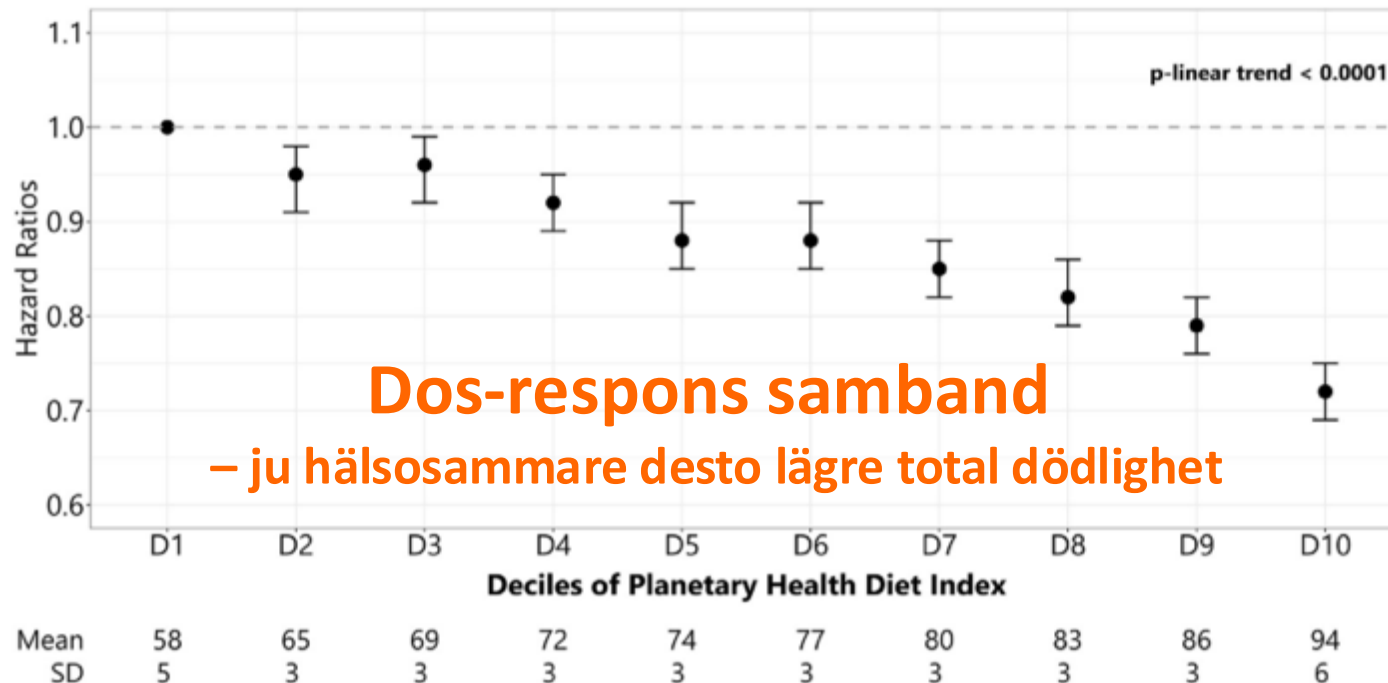

Animalisk föda, tillsatt socker
och mättat fett

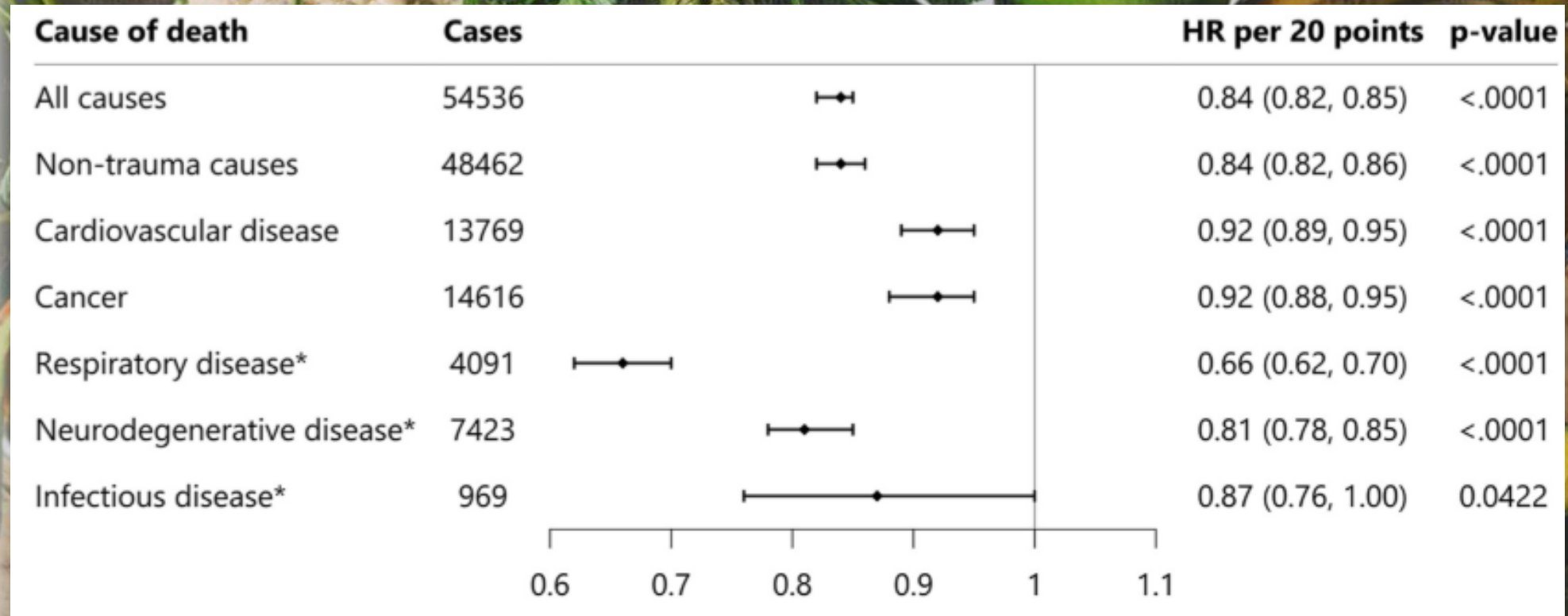

”Planetary Health Diet Index” och total samt orsaksspecifik mortalitet

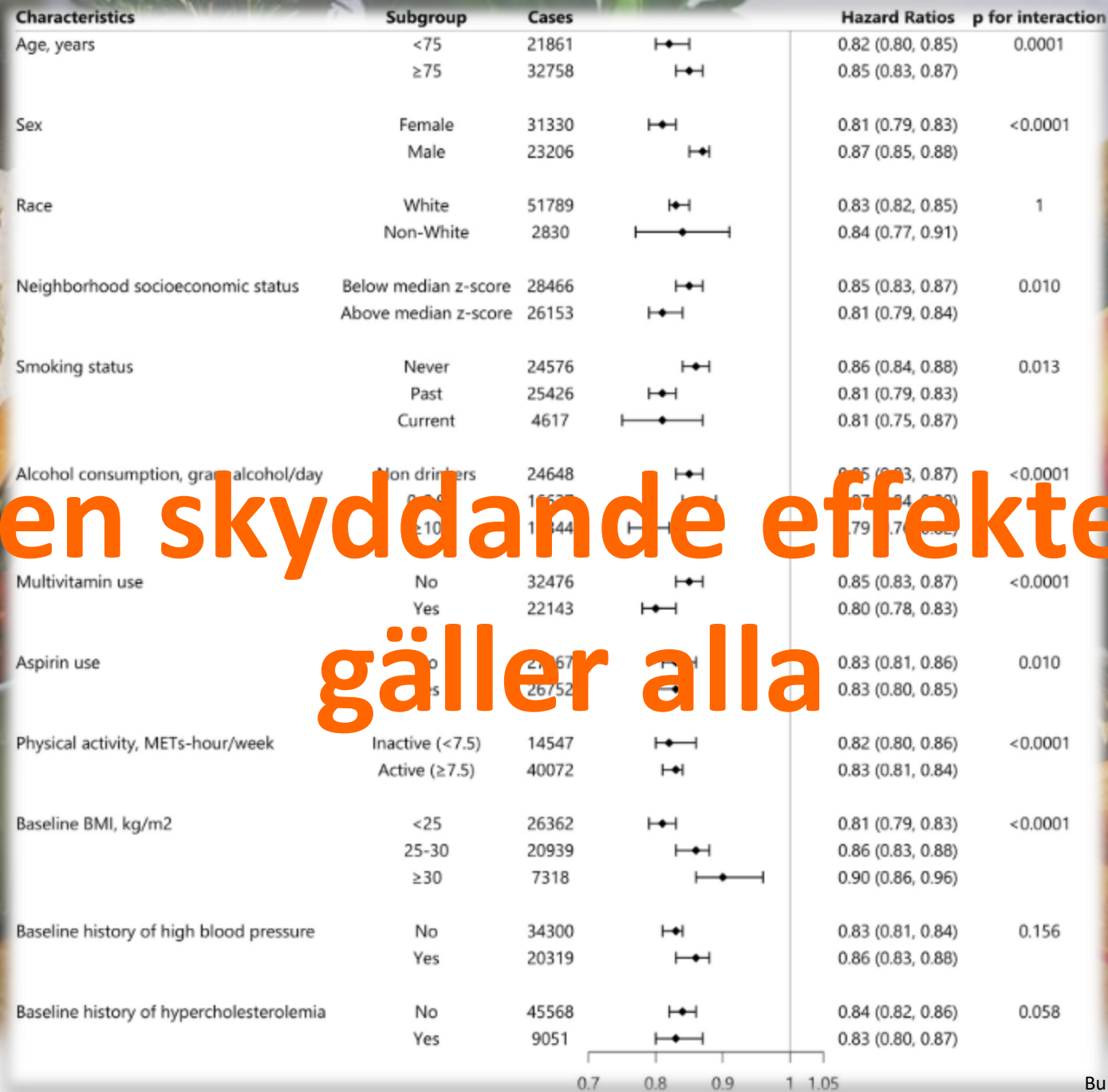
206.404 individer (*Nurses Health*, 66.692 kv och *Nurses Health II*, 92.438 kv, *Health Professionals* 47.274 män), kostregistrering vart 4:e år, följdes upp till 34 år

Bra för hälsan generellt

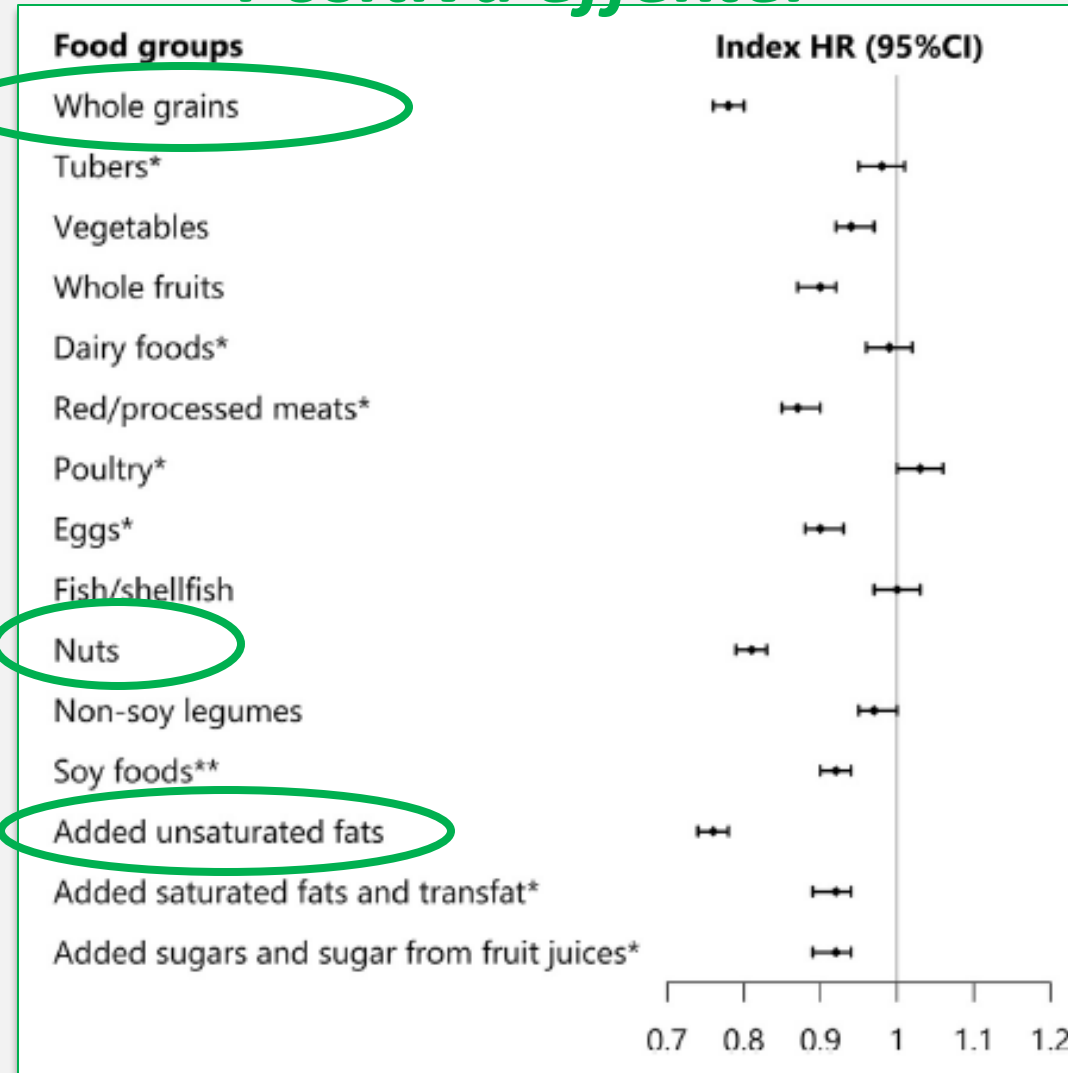
Friska vid studiestart. Justerat för ålder, kön, etnicitet, civilstånd, socioekonomi, menopaus, multivitaminer, aspirin, rökning, alkohol, fysisk aktivitet, högt blodtryck, höga blodfetter, hjärtinfarkt, diabetes eller cancer i familjen.

Den skyddande effekten
gäller alla

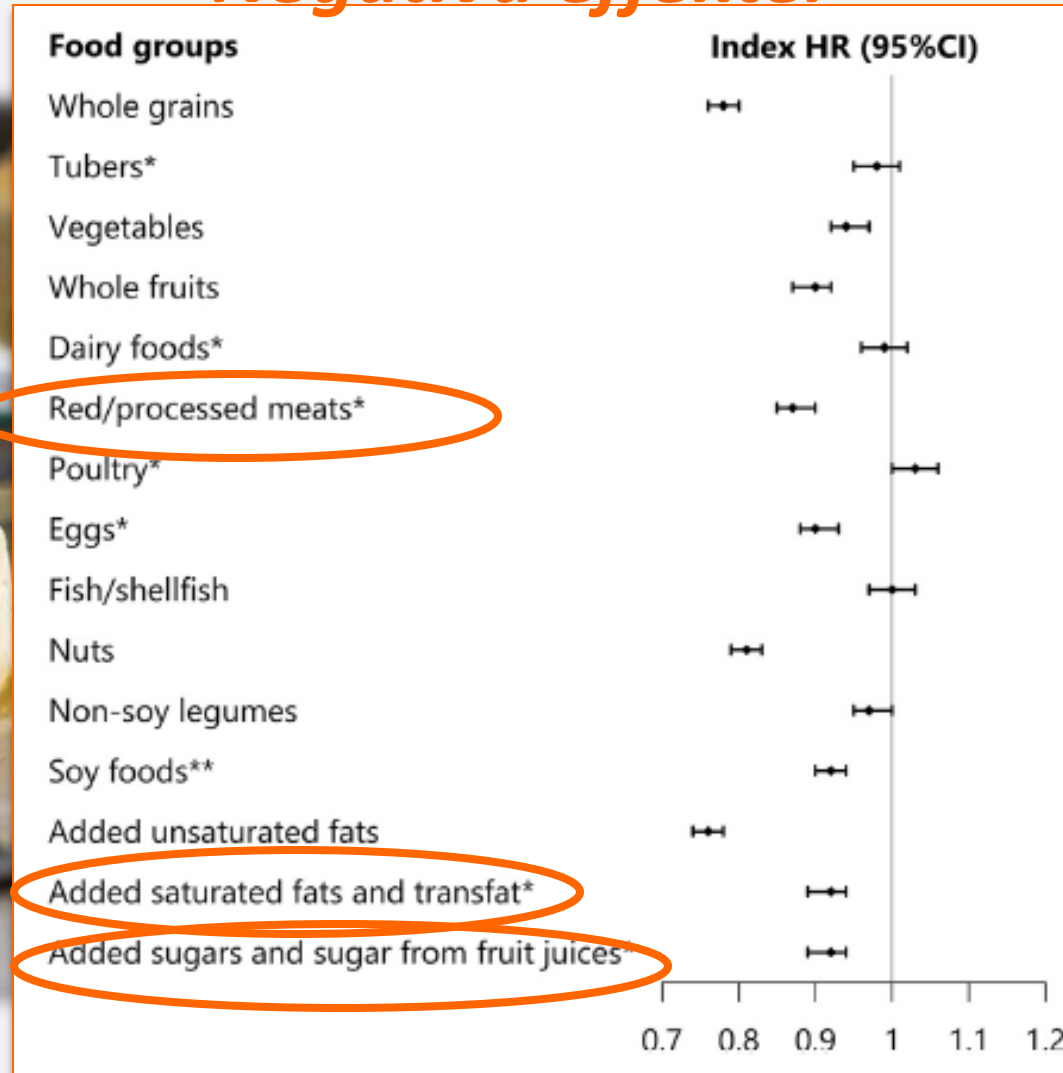
Hur mycket betyder olika livsmedel?

Positiva effekter

Hur mycket betyder olika livsmedel?

Negativa effekter

”Planetary Health Diet Index” och kardiovaskulär sjukdom

193.628 hjärtkärlfriska individer (*Nurses Health I*, *n* 62.919 och *Nurses Health II*, *n* 88.535, *Health Professionals*, *n* 42.164 män), kostregistrering vart 4:e år, följdes upp till 34 år

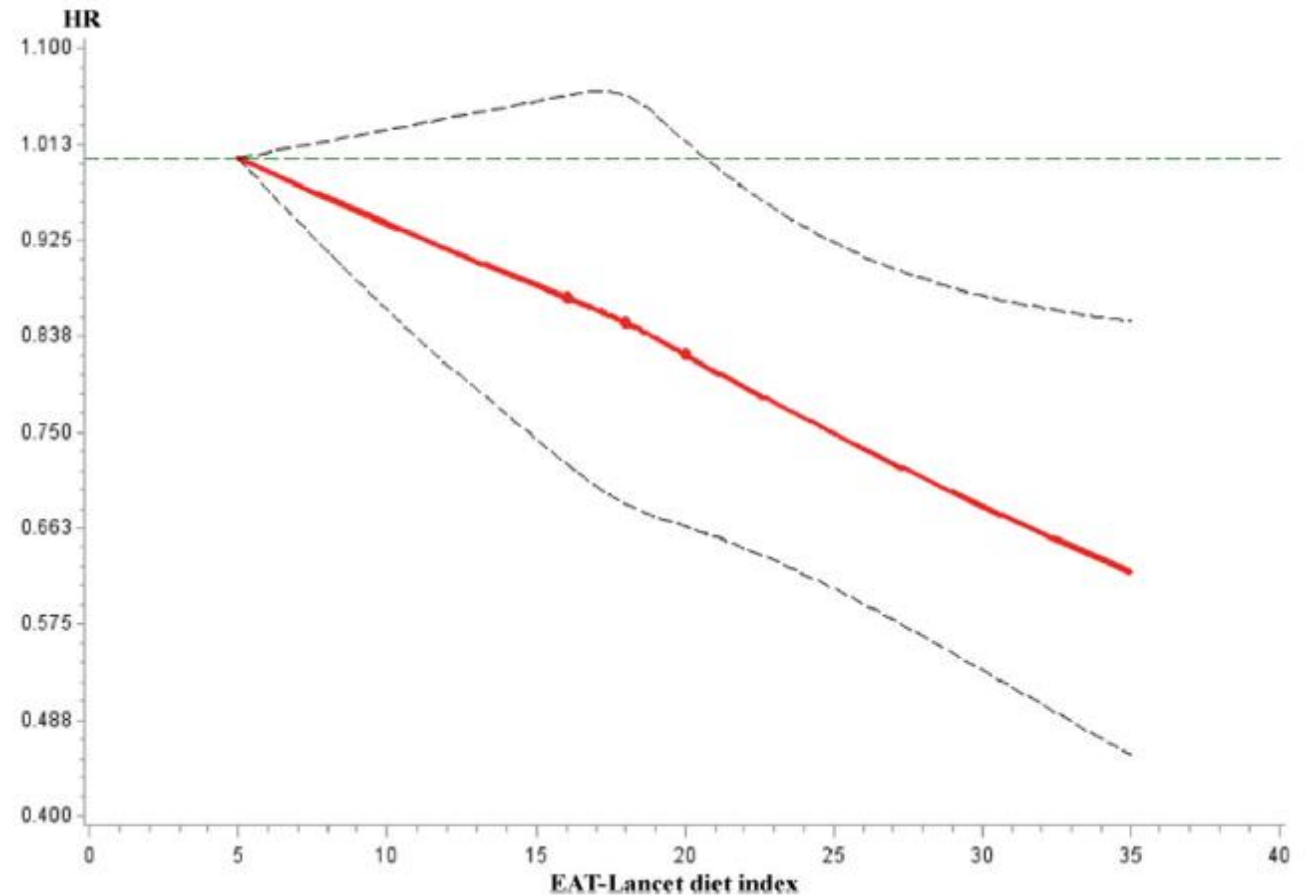
Ju högre följsamhet till ”Planetary Health Diet Index” desto lägre incidens och mortalitet i hjärtinfarkt och stroke

15-20 % minskad risk när femte kvintilen jämfördes med första kvintilen

”Multi-justerat”, även BMI.

Följsamhet till "EAT-Lancet Diet" och risk för typ 2 diabetes

- ✓ Malmö Kost Cancer
- ✓ 24 494 deltagare (62% kv)
- ✓ 24-års uppföljning
- ✓ 4 197 personer fick diagnos typ 2 diabetes (17%)

Ökad risk för typ 2 diabetes hos kvinnor som haft graviditetsdiabetes och som äter "svensk" LCHF

- ✓ Nurses Health Study II
- ✓ Diabetes & Womens Health
- ✓ 4502 som haft graviditetsdiabetes
- ✓ följdes i 20 år (1991-2011)
- ✓ kostundersökningar var 4e år
- ✓ 722 fall på 68897 person-år

Lite kolhydrater och mycket animaliskt fett och protein

→ ökad risk för typ 2 diabetes

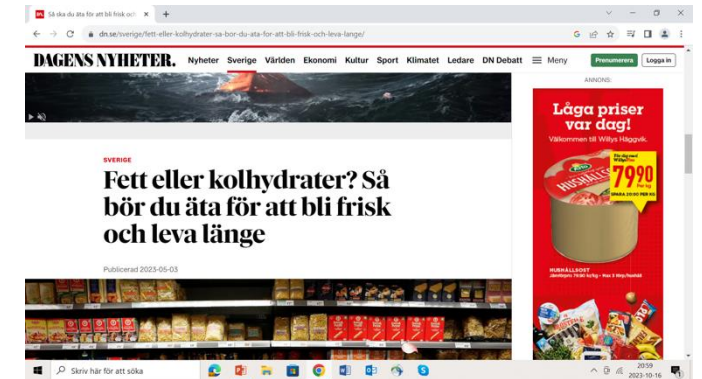
Lite kolhydrater och mycket vegetabiliskt fett och protein
ingen signifikant ökad risk

Matmönster och hälsa

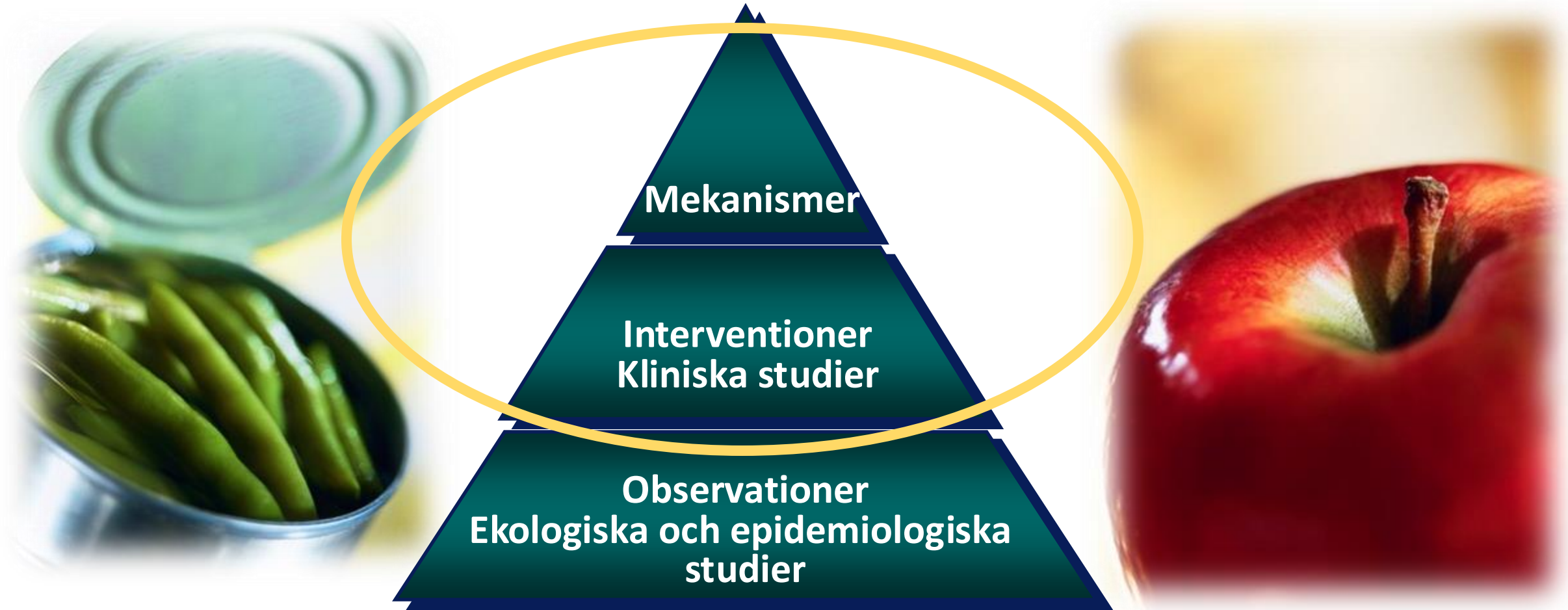
Populära "mode-dieter"

Low Carb High Fat (LCHF), Ketogenic Diet

- ✓ 370 000 amerikaner, 50-71 år, noggrann kostregistrering, följdes i snitt 24 år
- ✓ LCHF = **mindre kolhydrater, mera animaliskt fett och protein**
ökad risk hjärtskärlsjukdom, cancer och ett kortare liv
- ✓ "NNR-kost" med omättade fetter, olja från växtriket och hälsosamma kolhydrater, levde längre och drabbades inte lika ofta av hjärt-kärlsjukdom och tjocktarmscancer

Mat och kardiometabol hälsa - snabbt växande vetenskaplig grund

30 år sedan

The Lyon Diet Heart Trial

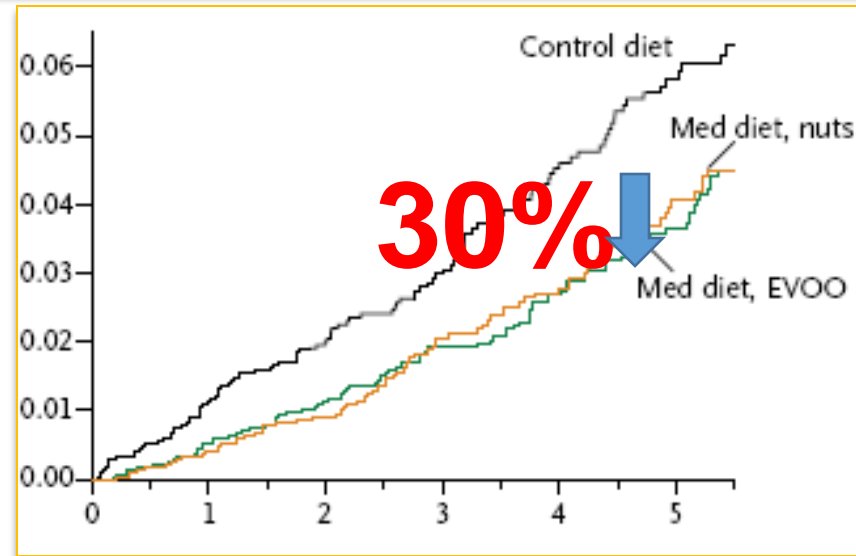
Drygt 600 män och kvinnor med en första hjärtinfarkt randomiserades till;
✓ kostråd (302) eller
✓ kontroll grupp (303)
Följdes upp efter 27 månader.

Resultat	Kostråd	Kontroll	Riskminskning
Hjärtinfarkt	5	17	-70%
Hjärtdöd	3	16	-80%
Total dödlighet	8	20	-60%

PREDIMED - Medelhavsmat med mycket olivolja eller nötter minskar risken för hjärtskärlsjukdom

7447 spanska män och kvinnor (55-80 år, 57% kvinnor)
"hjärtkärlfriska", men **hög kardiometabol risk**, typ 2 diabetes eller tre riskfaktorer
3 grupper som följdes i 4,8 år

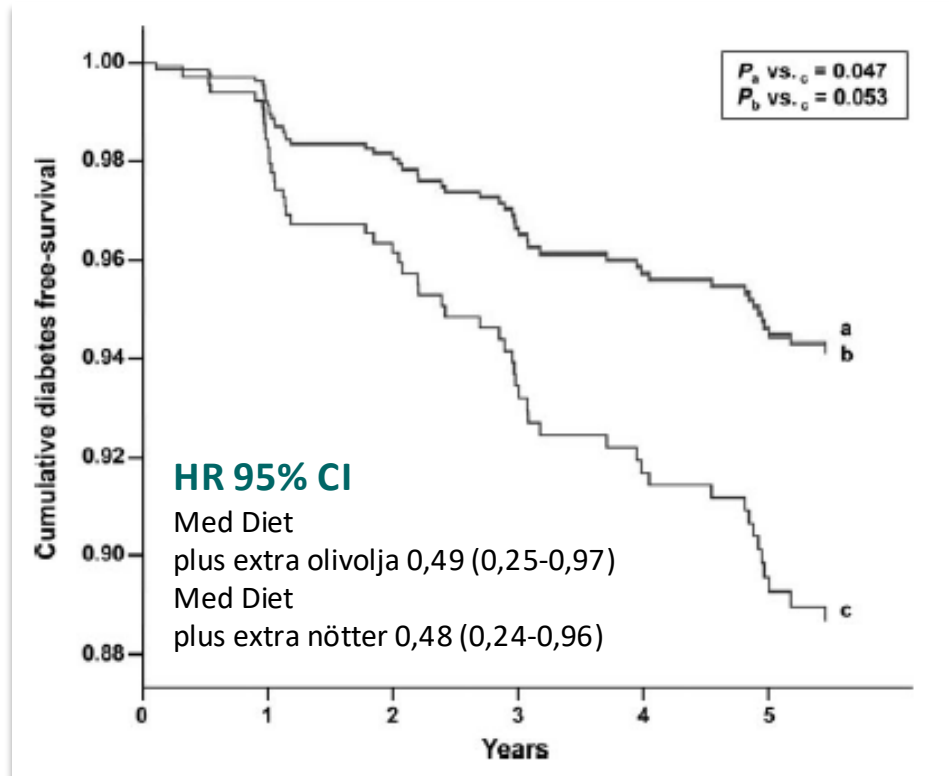
- ✓ medelhavsmat med tillägg extra virgine olivolja
- ✓ medelhavsmat med tillägg nötter
- ✓ kontroll kost

Risk att få hjärtskärlsjukdom

PREDIMED - Medelhavsmat minskar risken för diabetes typ 2

- ✓ substudie, 418 m och kv utan diabetes vid studiestart
- ✓ randomiserades till 3 grupper enligt tidigare
- ✓ följdes i snitt 4 år, 54 nya fall av diabetes typ 2
- ✓ kontrollerat för många relevanta störfaktorer

Cumulativ diabetes free- survival

Halverad risk för diabetes jmf med kontrollgruppen

PREDIMED – baljväxter minskar risken för diabetes typ 2

- ✓ 3349 utan diabetes vid studiestart
- ✓ randomiserade till de 3 grupperna enligt tidigare
- ✓ kostregistrering vid baslinjen och årligen
- ✓ följdes i snitt 4,3 år
- ✓ 266 nya fall av diabetes typ 2
- ✓ kontrollerat för många relevanta störfaktorer

HR 95% CI

Baljväxter totalt 0,65 (0,43-0,96)

Linsor 0,67 (0,46-0,98)

Kikärtor 0,68 (0,46-1,0)

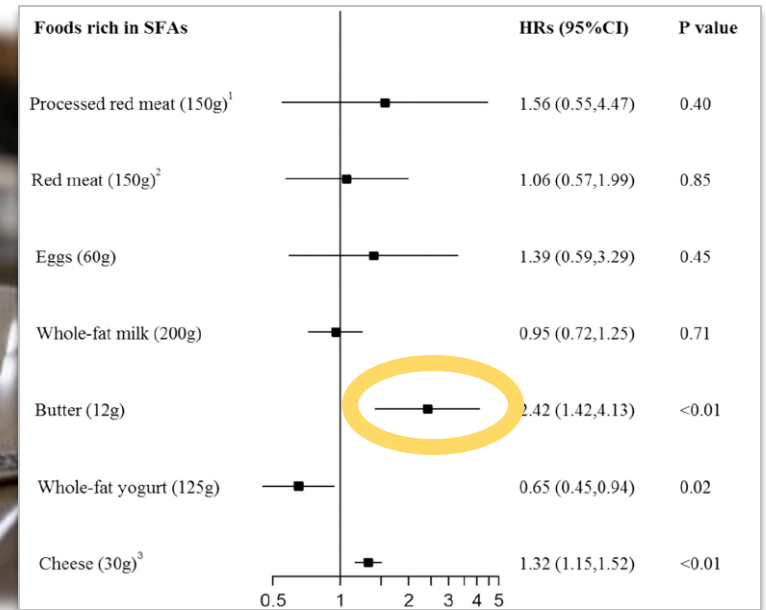
30-35 % lägre risk hos dem som åt mest baljväxter

PREDIMED – fettkvalitet och risk för diabetes typ 2

Kraftigt ökad risk för diabetes typ 2 hos dem som är mest animaliskt fett

- ✓ 3349 utan diabetes vid studiestart
- ✓ randomiserade till 3 grupper
- ✓ kostreg baslinjen och årligen
- ✓ följdes i snitt 4,3 år
- ✓ 266 nya fall av diabetes typ 2
- ✓ kontrollerat för många relevanta störfaktorer

HR 95% CI

Mättat fett	2,19 (1,28-3,73)
Animaliskt fett	2,00 (1,29-3,09)

Risk för diabetes typ 2 för varje portion smör a 12 gram

PREDIMED - mejeriprodukter och risk för diabetes typ 2

Yoghurt och magra mejeriprodukter → minskad risk för diabetes typ 2

- ✓ 3454 utan diabetes vid studiestart
- ✓ randomiserade till 3 grupper enligt tidigare
- ✓ kostregistrering vid baslinjen och årligen
- ✓ följdes i snitt 4,1 år
- ✓ 270 nya fall av diabetes typ 2
- ✓ kontrollerat för många relevanta störfaktorer

Intag av

magra mejeriprodukter HR 0,65 (0,45-0,94)

yoghurt HR 0,60 (0,42-0,86)

var förknippat med lägre risk

www.predimed.es

Medelhavsmat med mycket olivolja eller nötter främjar hälsa

- ✓ **lägre risk för hjärtsjukdom**
- ✓ diabetes
- ✓ bröstcancer hos kvinnorna
- ✓ depression
- ✓ minnesstörning och demens
- ✓ benskörhet
- ✓ ökad förståelse för bakomliggande mekanismer

***Traditionell medelhavsmat en fin modell
för ett hälsosamt matmönster***

STRIP The Special Turku Coronary Risk Factor Intervention Study

- ✓ 1062 spädbarn födda 1989-91
- ✓ n 540 kostintervention, n 522 kontroller
- ✓ kostråd till familjen 2 ggr/år, fr 8 månader till 20 år
- ✓ **bättre fettkvalitet, mera grönsaker, frukt och fullkorn**
- ✓ 4 dagars kostregistrering
- ✓ mål – kvoten mättade/omättade <1:2 och max 10 E% mättade fetter

Resultat

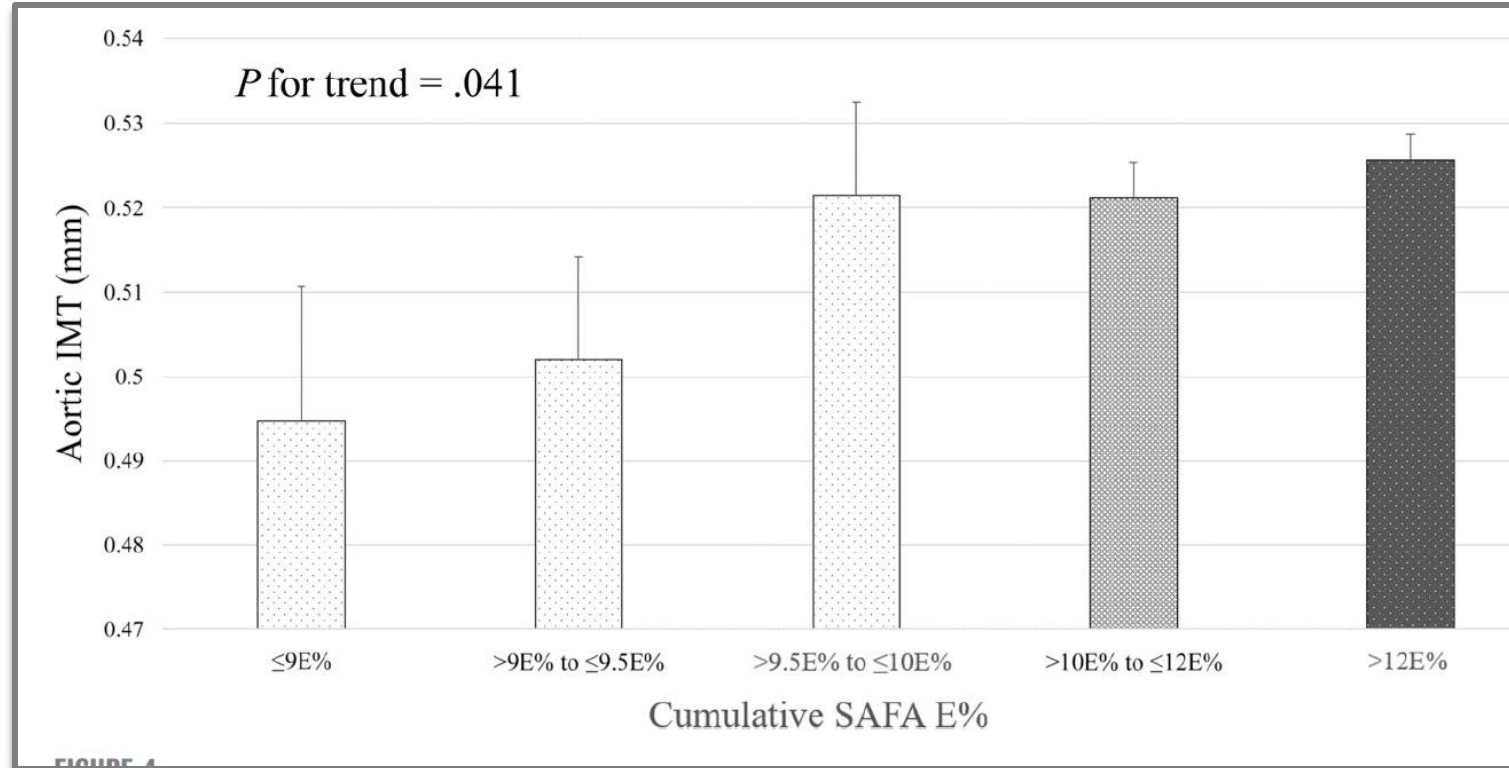
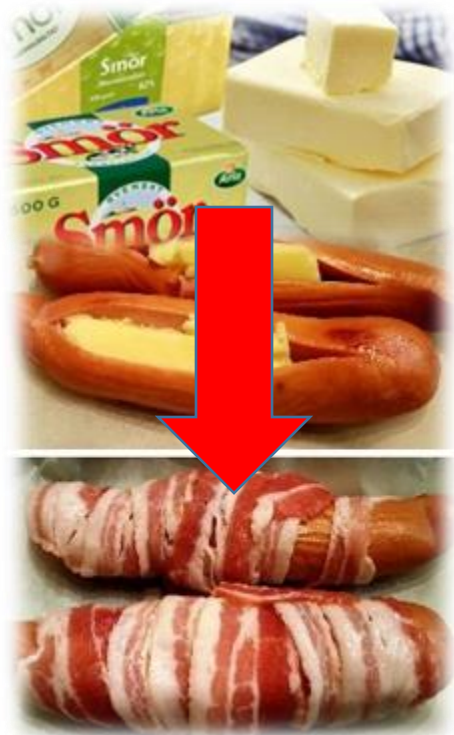
- ✓ Interventionsgruppen **38%** uppnådde målet (kvoten mättade/omättade <1:2 alt. max 10 E% mättade fetter)
- ✓ Kontrollgruppen **18 %** uppnådde målet

Åderförfattning i aorta och halskärl samt kärlstyvhet vid 11, 13, 15, 17 och 19 års ålder

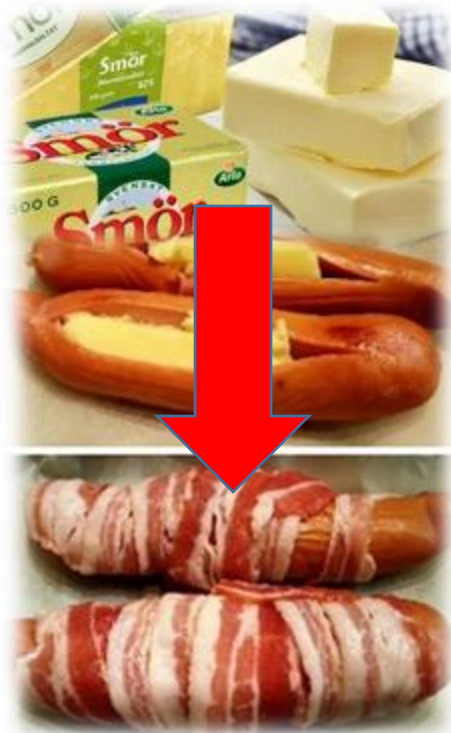
God fettkvalitet i kosten

viktig för att förhindra åderförfettning hos barn och ungdomar

God fettkvalitet = lite mättat och mycket enkelomättat och fleromättat fett

Hälsosam mat

Success in Achieving the Targets of the 20-Year Infancy-Onset Dietary Intervention: Association With Insulin Sensitivity and Serum Lipids

Tomi T. Laitinen,^{1,2} Joel Nuotio,¹ Markus Juonala,³ Harri Niinikaski,⁴ Suvi Rovio,¹ Jorma S.A. Viikari,³ Tapani Rönnemaa,³ Costan G. Magnussen,^{1,5} Eero Jokinen,⁶ Hanna Lagström,⁷ Antti Jula,⁸ Olli Simell,¹ Olli T. Raitakari,^{1,9} and Katja Puhkala^{1,2}

Diabetes Care 2018;41:2236–2244 | <https://doi.org/10.2337/dc18-0869>

gav lägre blodsocker, bättre insulinkänslighet och bättre blodfetter

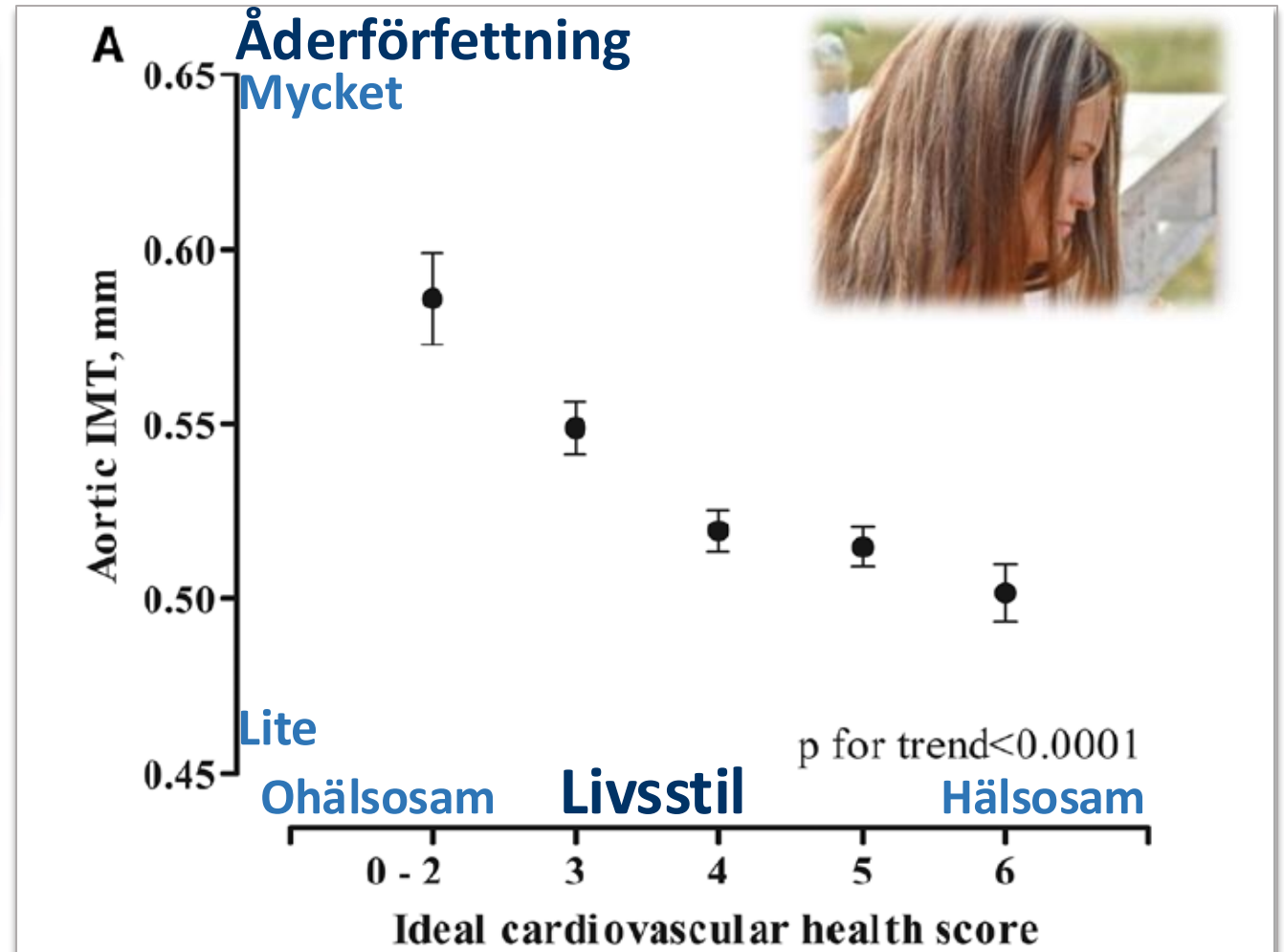
Vanor grundläggs tidigt och sjukdomsprocesser startar tidigt

Ohälsosam livsstil är kopplat till åderförfettning hos unga

STRIP, 15 år (n 394), 17 år (n 376), 19 år (n 298), ultraljud.

Koppling mellan livsstil och ateroskleros (IMT) i aorta hos ungdomar från 15 till 20 års ålder

Bakomliggande mekanismer?

Snabbt växande kunskap om antioxidanter

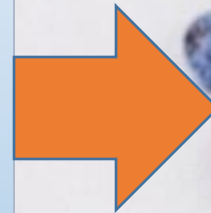
Hälsoeffekter av blåbär

- ✓ kalorislåga men näringstäta
- ✓ vitaminer
- ✓ fibrer
- ✓ mineraler
- ✓ enkelomättade och fleromättade fetter
- ✓ **många olika bioaktiva ämnen;**
antioxidanter, polyfenoler, t.ex. 15 olika anthocyaniner
och många andra flavonoider, quercetin, catechin

Hälsoeffekter av blåbär

Effekter

- ✓ antioxidativ
- ✓ anti-mutagen
- ✓ anti-inflammatorisk
- ✓ anti-cancerogen
- ✓ immunomodulation
- ✓ anti-mikrobiell aktivitet
- ✓ prebiotika

Prevention av

- ✓ övervikt
- ✓ hjärt-kärlsjukdom
- ✓ typ 2 diabetes
- ✓ cancer
- ✓ demens, Alzheimer's sjukdom

Hälsoeffekter av nitratrika grönsaker

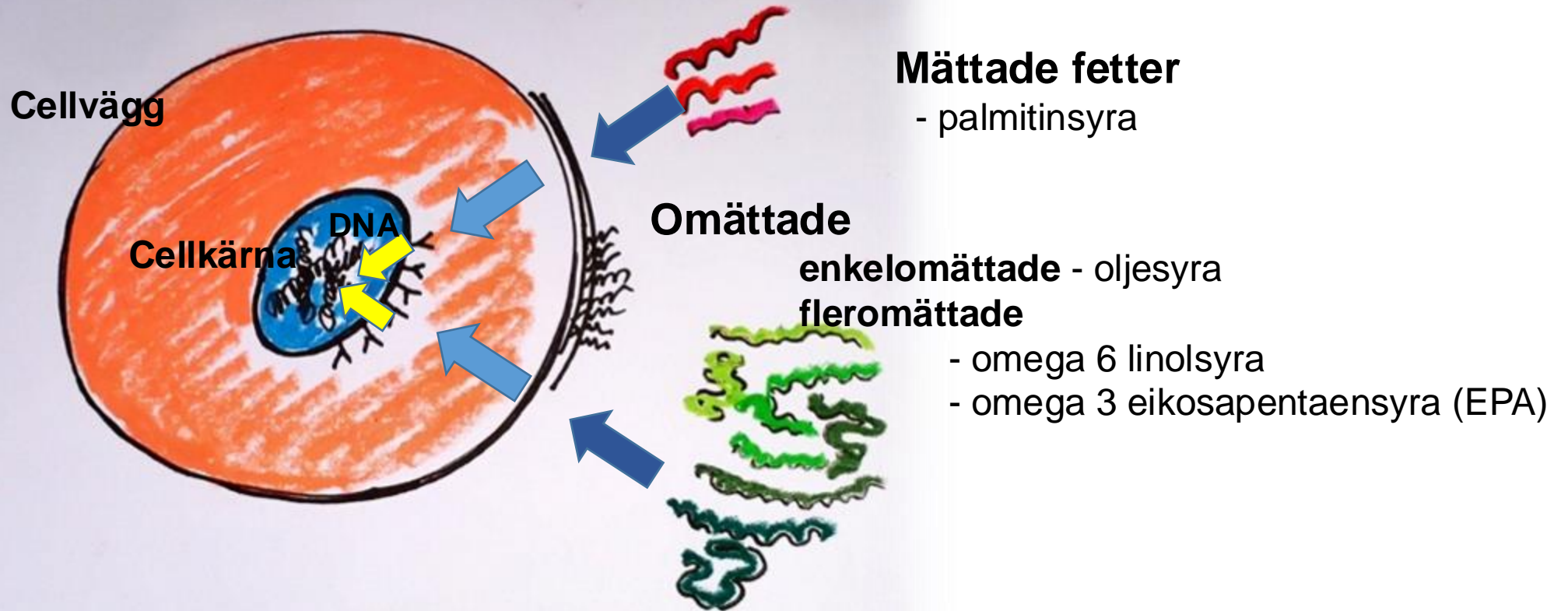
Positiva effekter

- ✓ blodtryck
- ✓ bukfetma
- ✓ blodfetter
- ✓ blodsockerreglering
- ✓ trombogenes
- ✓ anti-inflammatoriskt
- ✓ tarmflora
- ✓ fysisk prestationsförmåga

Ruccola, sallad, rödbetor, spenat, rädisor...

För översikter se
Lundberg J et al Cell Metabolism Rev 2018;28
Carlström M et al. Free Radic Biol Med 2020;161:321-325.
Bowles EF et al, Crit Rev Food Sci Nutr 2024 Aug 30:1-27.

Fetter är mycket bioaktiva och påverkar vår hälsa mer än vi tror

De bioaktiva fetterna

”Muffinsundersökningarna” från Uppsala

mättat fett
SFA
palmolja
palmitinsyra 16:0

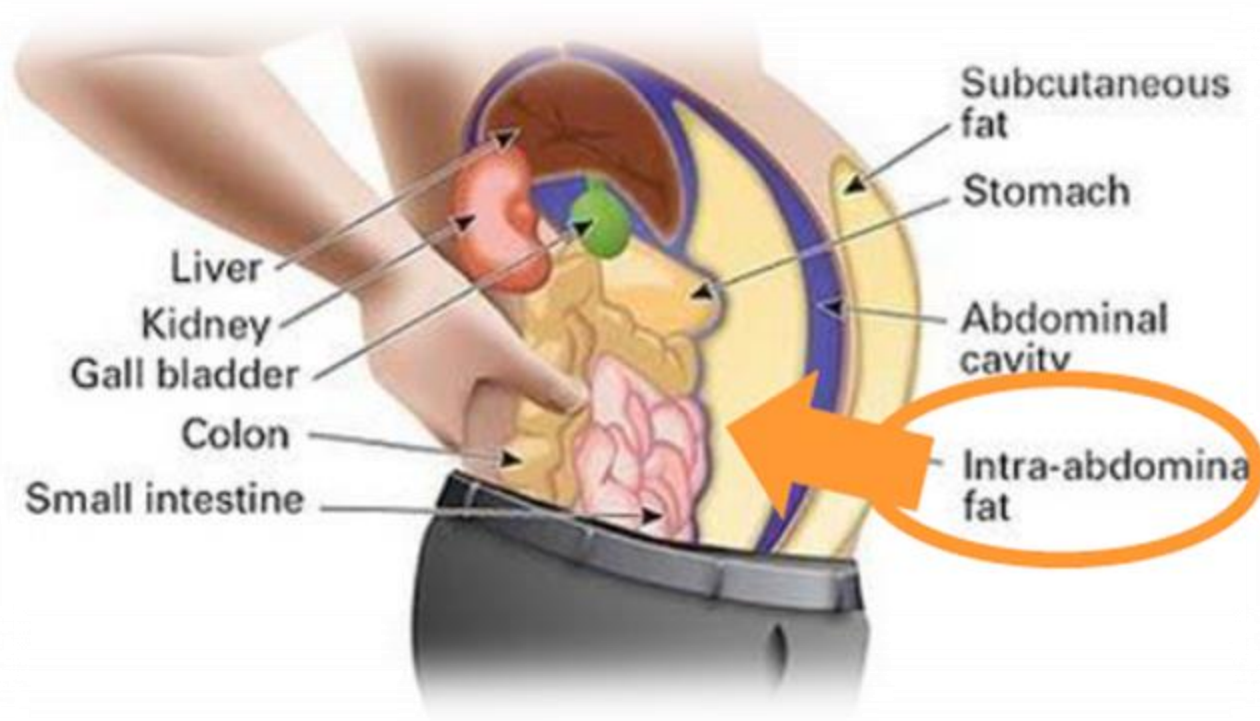
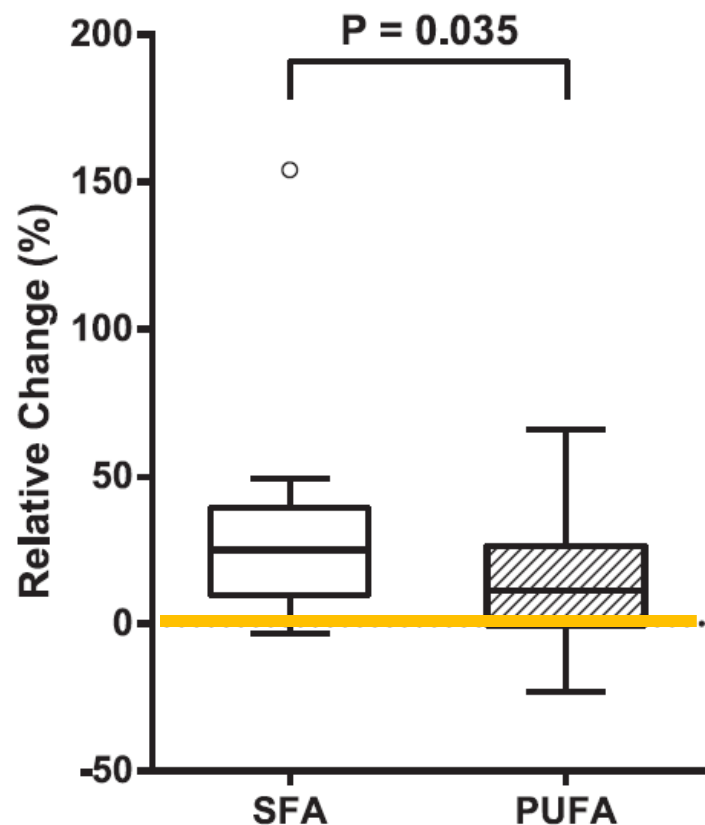
**Normalviktiga individer, 20-38 år,
7 veckor, 2 kg**

fleromättat fett
PUFA
solrosolja
linolsyra, 18:2 n6

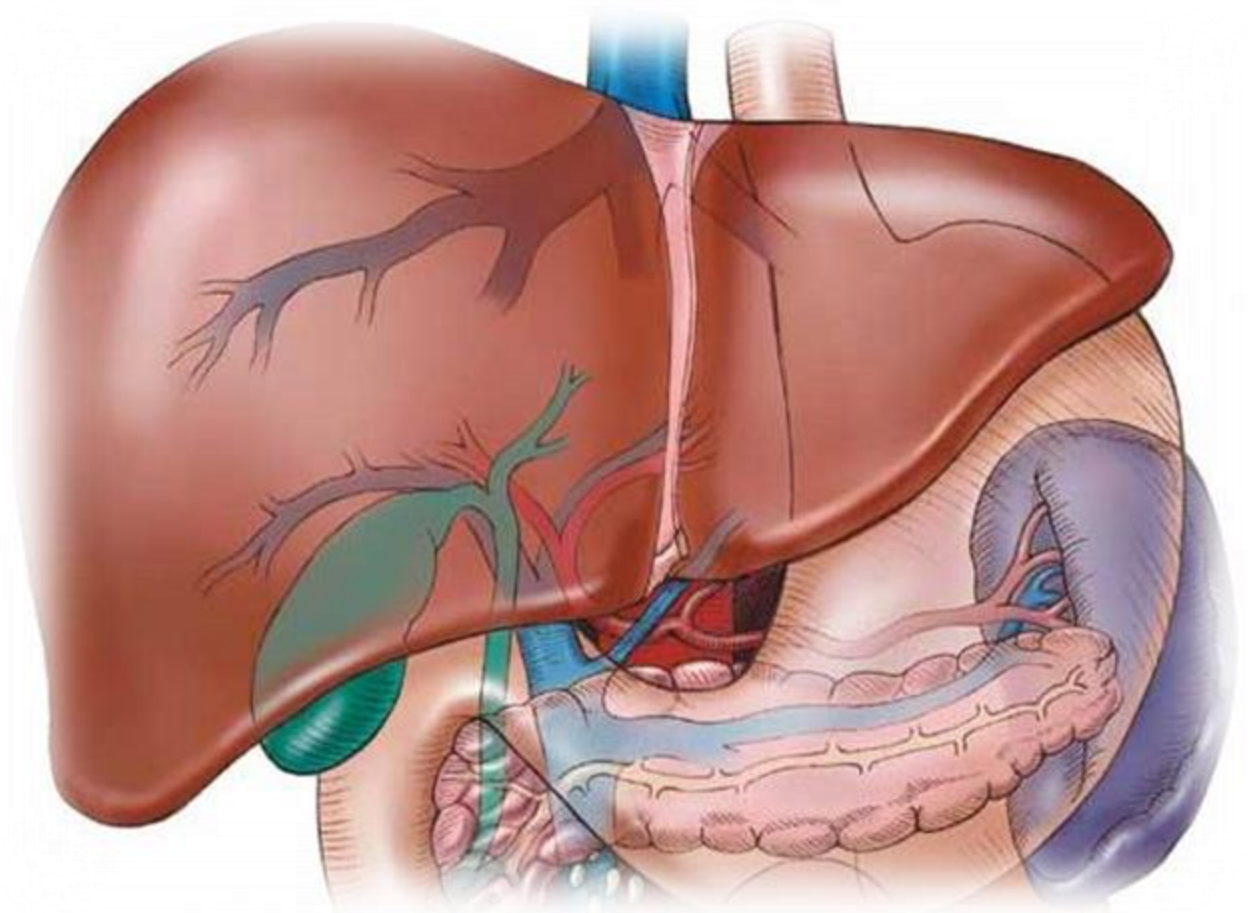
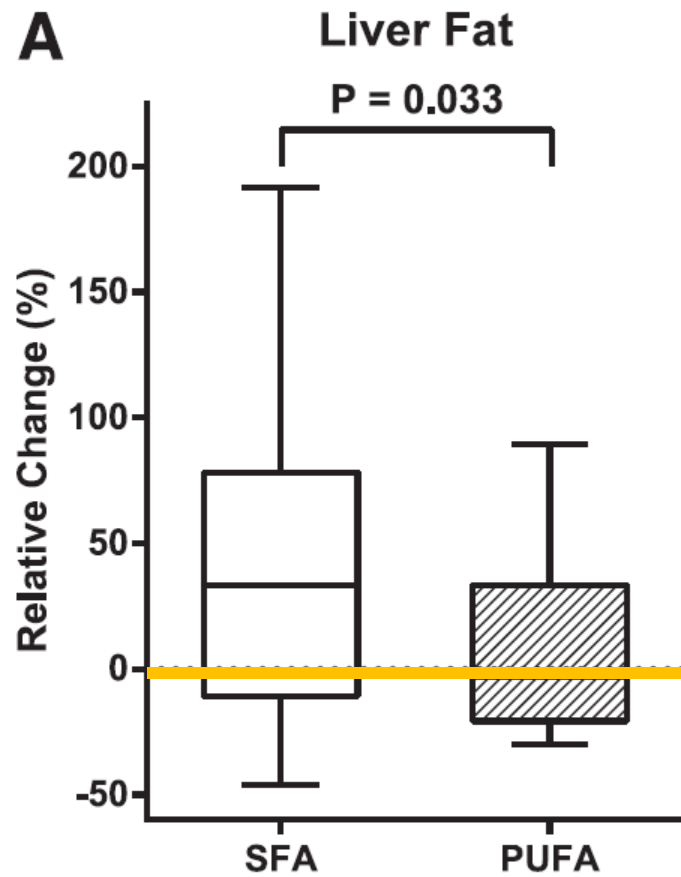
Mättade fetter gav dubbelt så mycket bukfetma jämfört med fleromättade fetter

B Visceral Adipose Tissue

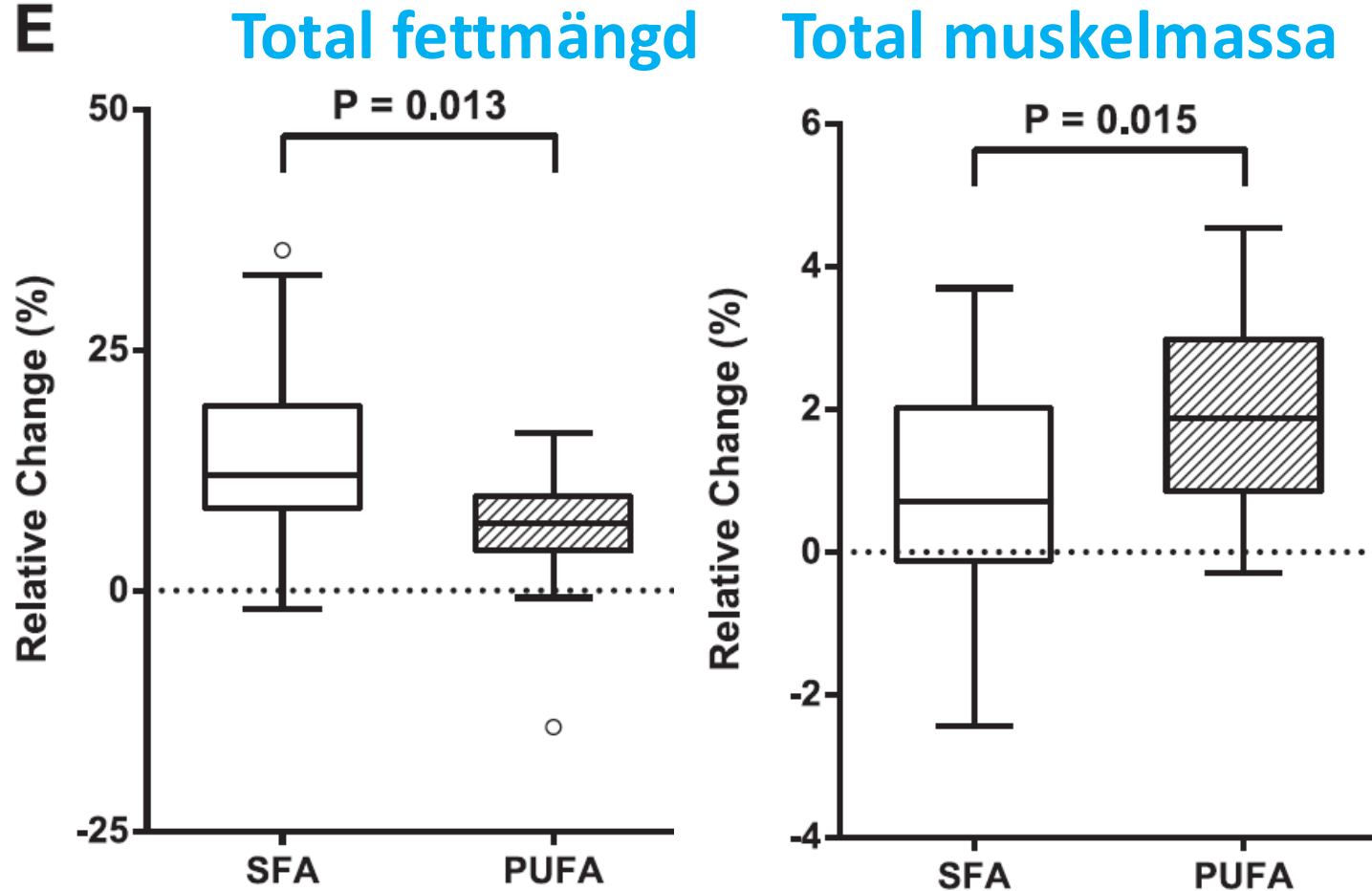

Kraftig leverförfettning av mättade fetter

Mindre fett och mera muskler av fleromättade fetter!

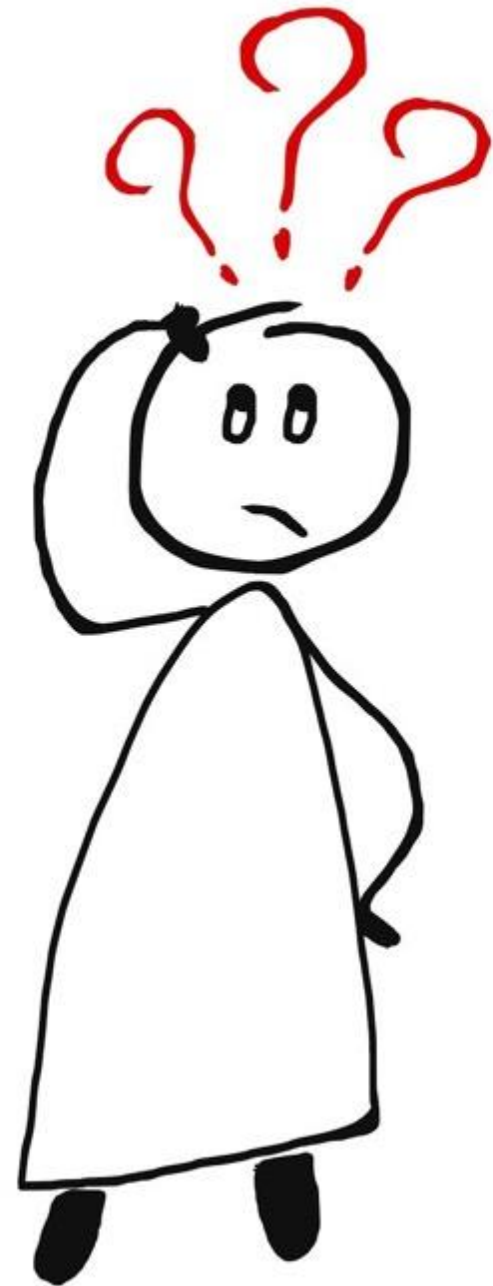
F

INTE enskilda näringsämnen
eller livsmedel
Hälsosamma matmönster
ger förstärkningseffekter!

Men, vi äter väl
ganska hälsosamt
i Sverige?

EN "FET" FRÅGA

Hur stor andel av vuxna svenskar får i sig för mycket mättat fett?

20 %

30 %

40 %

50 %

60 %

70 %

80 %

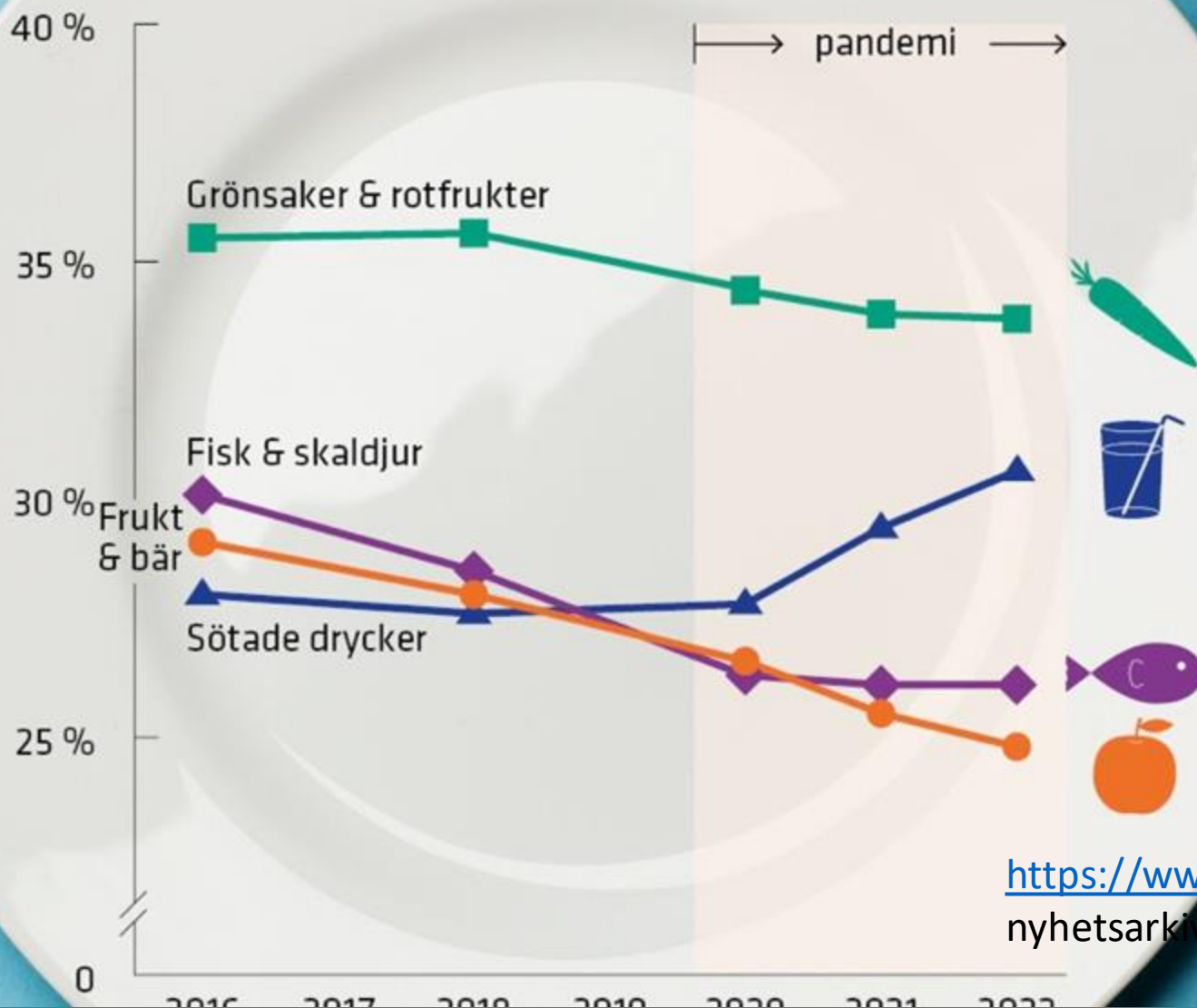
Mat för livet

- ✓ 8/10 äter för lite grönt och frukt (500 g/dag)
- ✓ 8/10 äter för mycket mättat fett
- ✓ 7/10 äter för lite fibrer
- ✓ 4/10 äter för mycket socker
- ✓ kvinnor äter hälsosammare än män

Riksmaten vuxna, Livsmedelsverket

Våra matvanor försämras

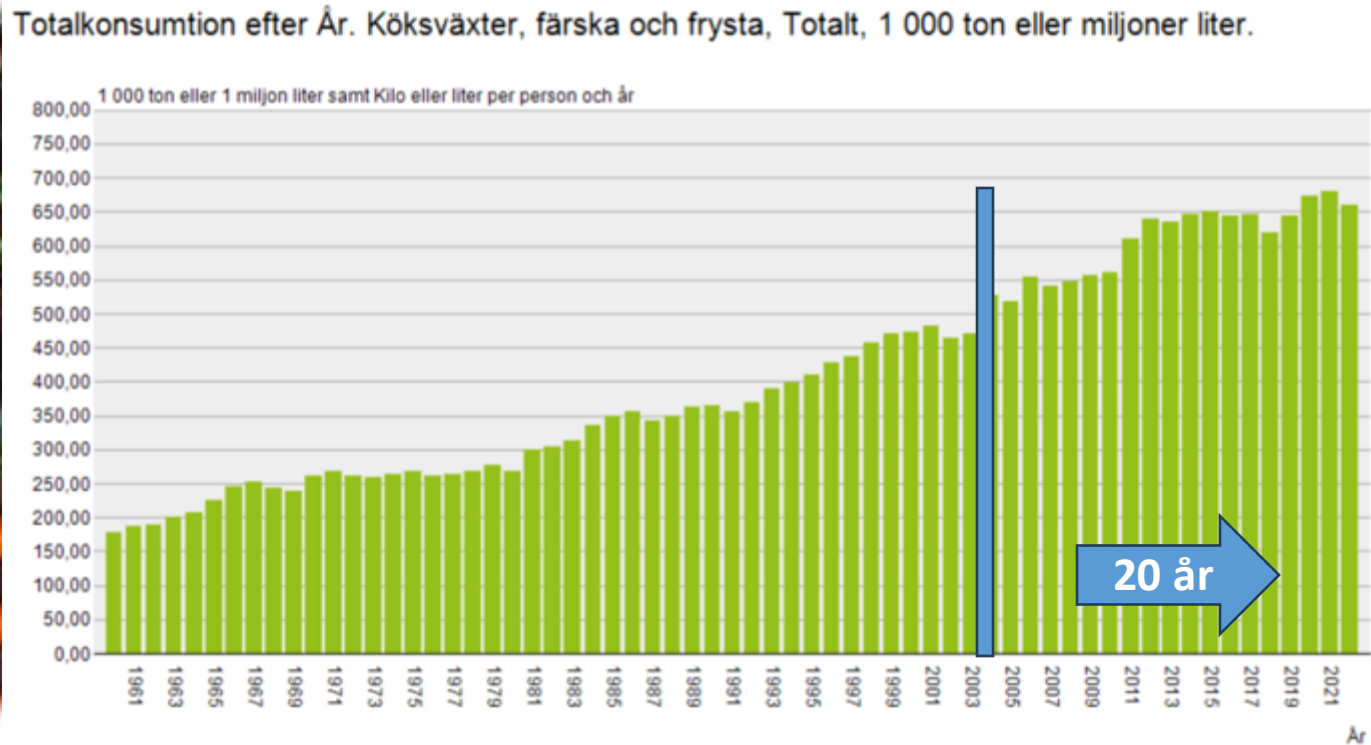
- ✓ Folkhälsomyndigheten
- ✓ Hälsa på lika villkor
- ✓ 4 indikatorer på matvanor
- ✓ 2004 till 2022

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2023/februari/forsamrade-matvanor-i-sverige/>

Grönsaker

färska och frysta

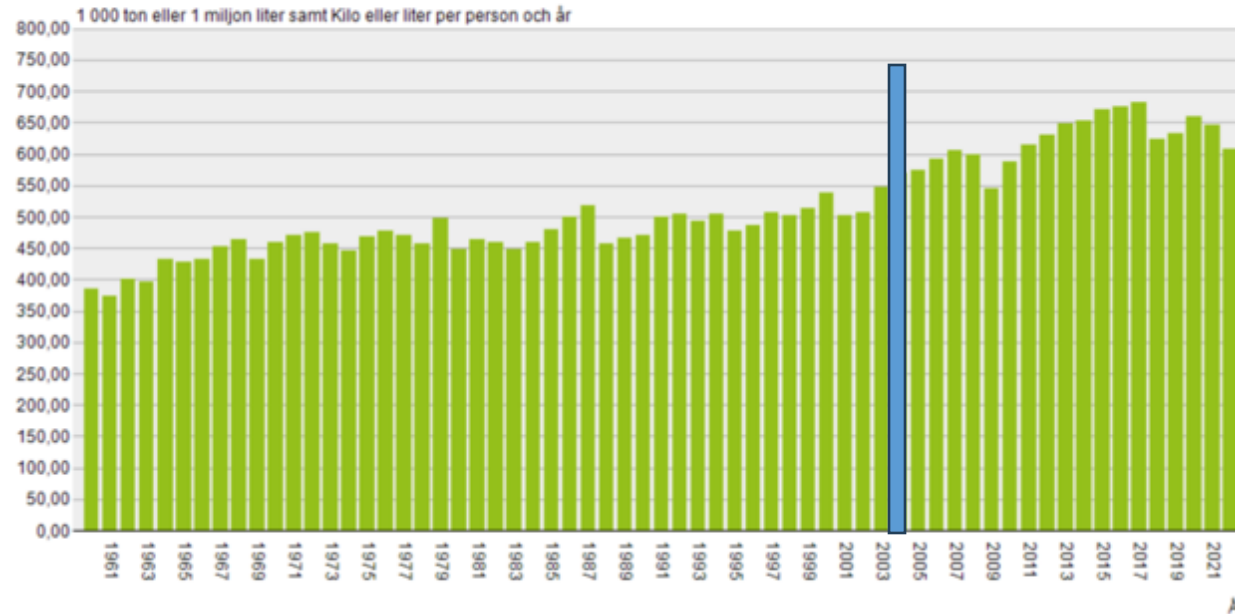
Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2022
Totalkonsumtion

Frukter och bär

färska och frysta

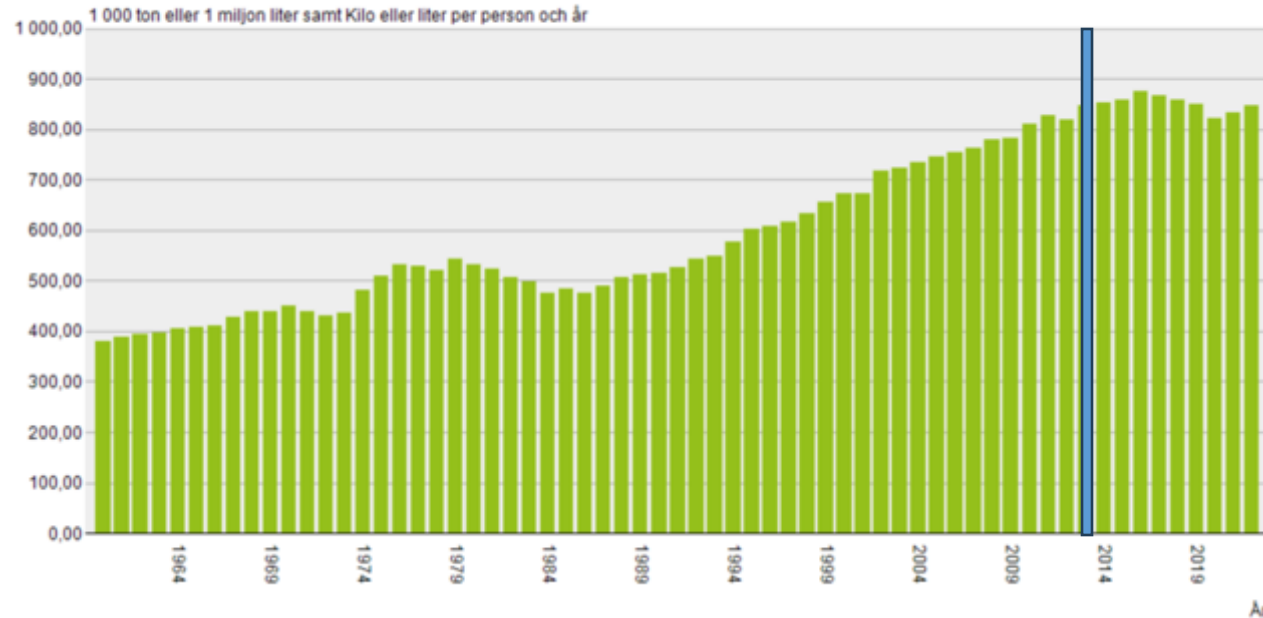
Totalkonsumtion efter År. Frukter och bär, färska och frysta, Totalt, 1 000 ton eller miljoner liter.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2022
Totalkonsumtion

Kött

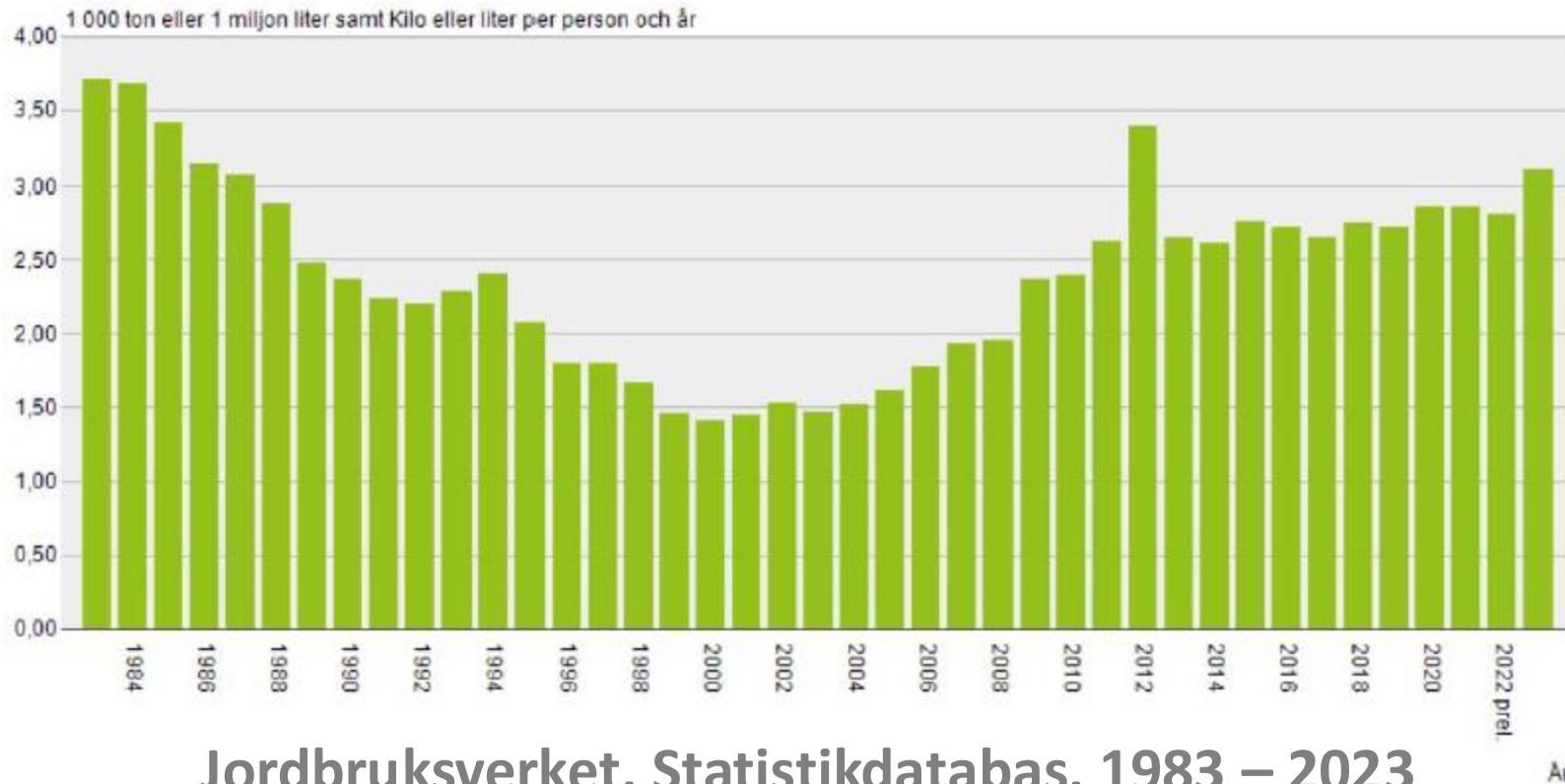
Totalkonsumtion efter År. SUMMA KÖTT, Totalt, 1 000 ton eller miljoner liter.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2022
Totalkonsumtion

Smörkonsumtion under 40 år 1983 till 2023

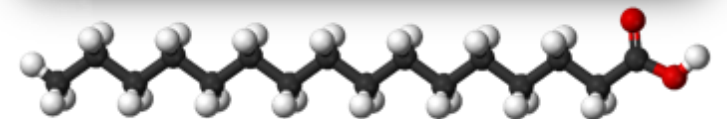
Totalkonsumtion efter År. Smör, Kilo eller liter per person och år.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1983 – 2023
Totalkonsumtion, kg per person år.

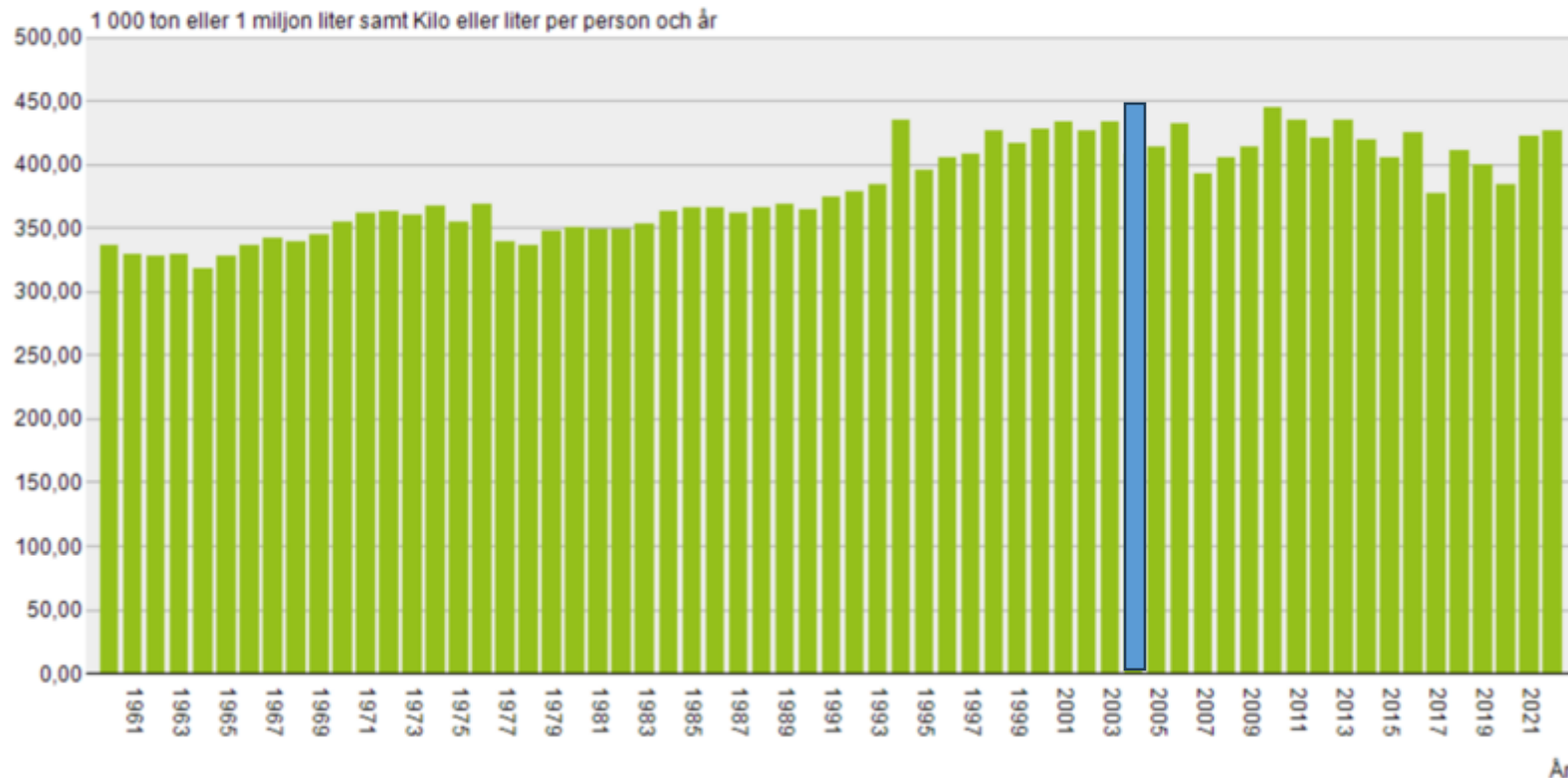

Palmitinsyra C16:0

Socker och sirap

Totalkonsumtion efter År. Socker och sirap (vitsockervärde), Totalt, 1 000 ton eller miljoner liter.

Jordbruksverket, Statistikdatabas, 1961 – 2022
Totalkonsumtion

Många levnadsår att vinna!

”Western diet”

från 20 års ålder

kvinna +10,4 år

man +13,7 år

från 40 års ålder

kvinna +9,8 år

man +12,3 år

från 60 års ålder

kvinna +8,1 år

man +9,1 år

från 80 års ålder

kvinna +3,5 år

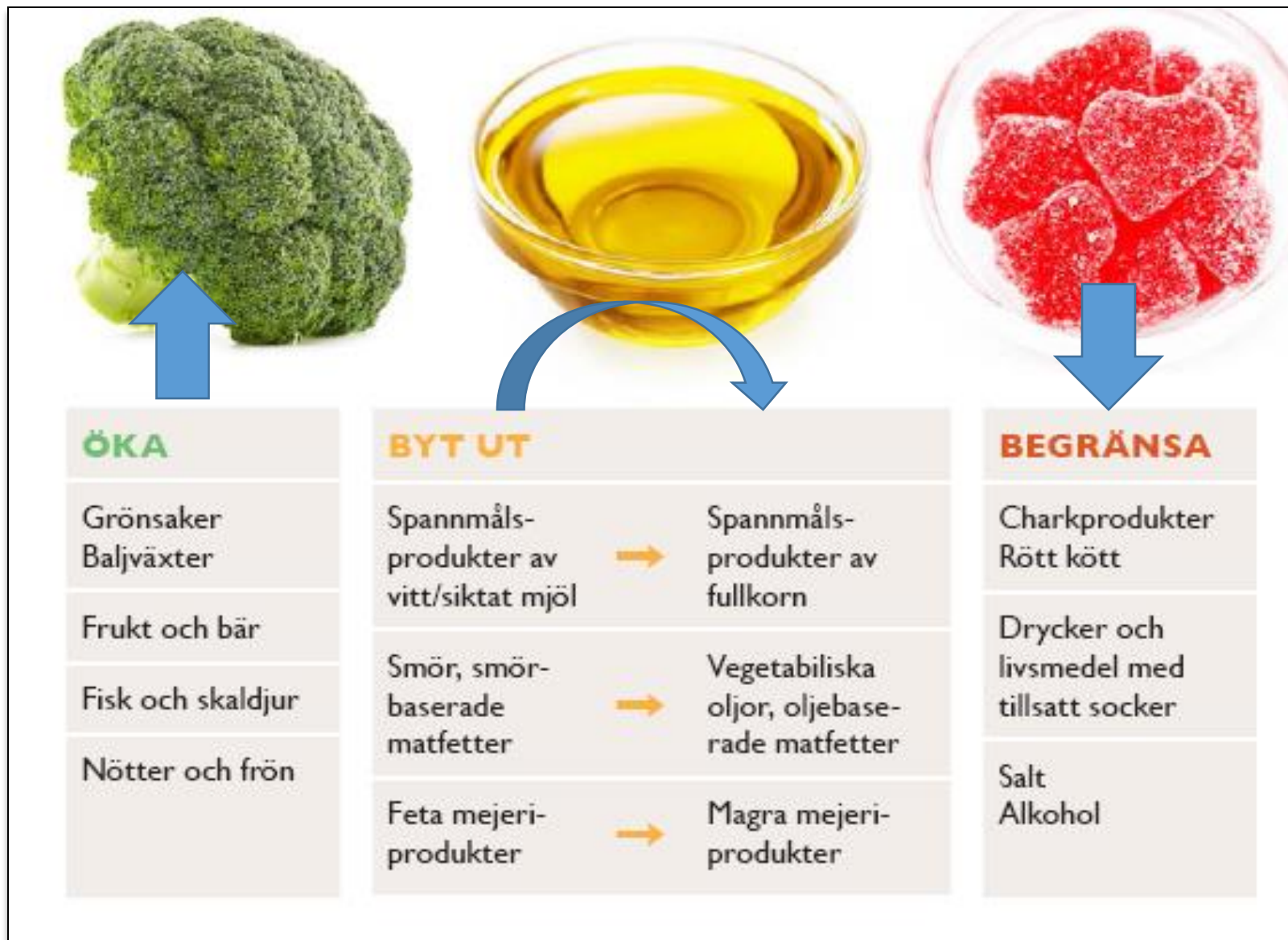
man +3,3 år

”Optimal diet”

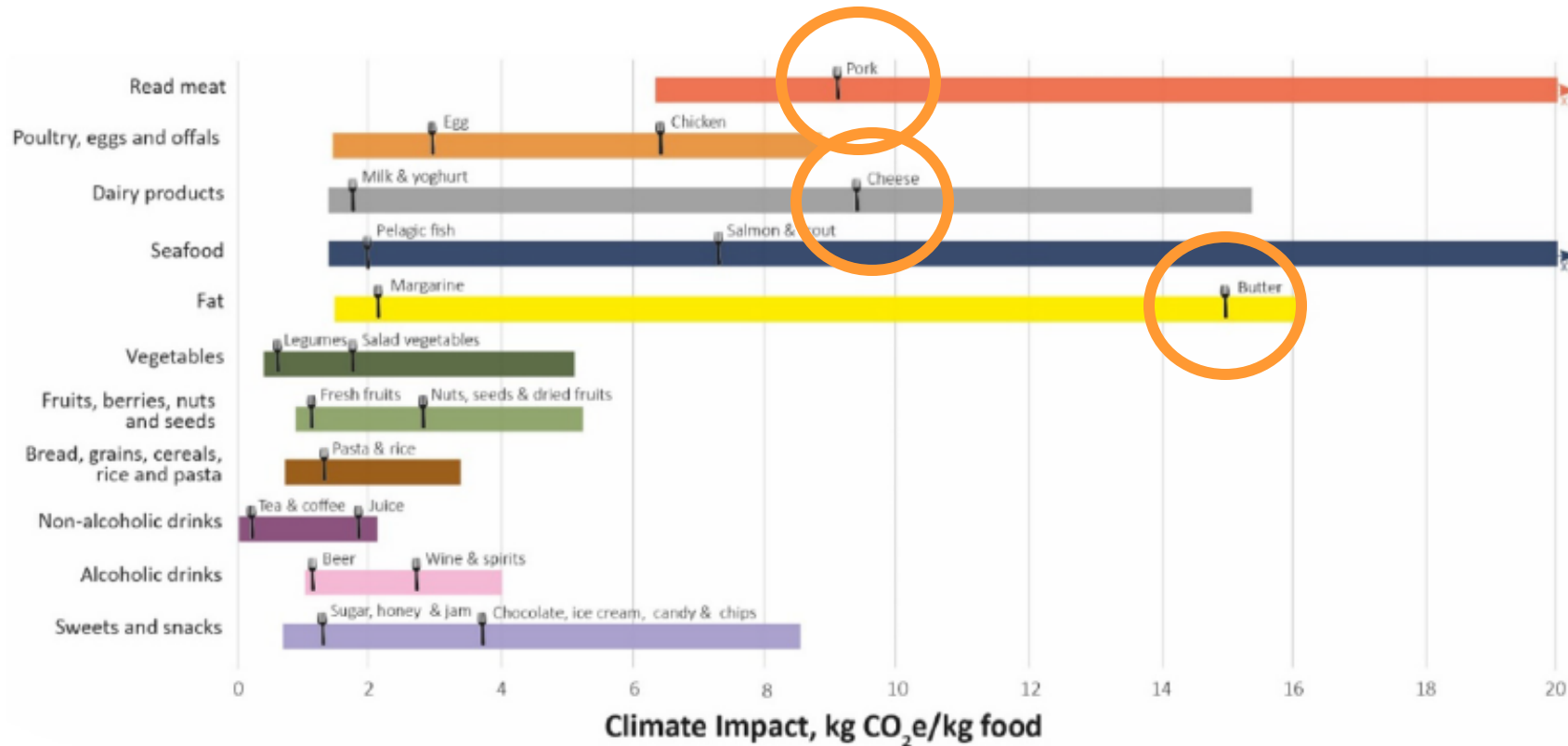
- skattade effekter på livslängd av hälsosam mat europeisk befolkning

I praktiken?

Våra matvanors klimatpåverkan

- i relation till vad vi äter

50.000 svenska kvinnor (n 25.540) och män (n 26.578) i åldern 56-95 år, noggranna kostundersökningar (FFQ) år 2009.

Saturated fatty acid and *trans*-fatty acid intake for adults and children

WHO guideline

*Men barnen ska väl ändå ha
den feta mjölken och riktigt smör?*

Saturated fatty acid
and *trans*-fatty acid intake
for adults and children

WHO guideline

Rekommendation om **mättade fetter** för vuxna och **barn**

- ✓ minska intaget av mättade fettsyror till **10 E%** av totala energiintaget (stark rek)
- ✓ minska intaget av mättade fetter till mindre än **10 E%** av det totala energiintaget
- ✓ byt ut mättade fetter mot fleromättade fetter, enkelomättade fetter (växtbaserade) och/eller kolhydrater rika på fibrer, som fullkorn, grönsaker, frukt och baljväxter

Rekommendation om **transfetter** för vuxna och **barn**

- ✓ minska intaget av transfettsyror till **1 E%** av totala energiintaget (stark rek)
- ✓ minska intaget av transfettsyror till mindre än 1 E% av totala energiintaget
- ✓ byt transfetter mot fleromättade fetter eller enkelomättade fetter, främst växtbaserade

Mat vid diabetes

En systematisk översikt med utvärdering av effekter samt hälsoekonomiska och etiska aspekter

SBU UTVÄRDERAR | SYSTEMATISK KUNSKAPSÖVERSIKT MED ETT SAMLAT VETENSKAPLIGT UNDERLAG

MARS 2022 | WWW.SBU.SE/345

Långsiktiga hälsoeffekter

”Medelhavskost” - lägre risk att dö i förtid vid typ 1 och typ 2 diabetes

Mera fibrer och baljväxter - lägre risk att dö i förtid vid typ 1 och typ 2 diabetes

Mera mättat fett - högre risk att avlida i förtid i hjärtsjukdom vid typ 2 diabetes

Mera enkelomättat fett - lägre risk att dö i förtid i hjärtsjukdom vid typ 2 diabetes

Evidence-based European recommendations for the dietary management of diabetes

I allt väsentligt överensstämmande med NNR 2023

- ✓ hälsosamt matmönster t.ex. traditionell medelhavsmat
- ✓ vid övervikt fokus på viktning (-5% minst) och viktstabilitet med ökad fysisk aktivitet och hälsosamt matmönster med energirestriktion
- ✓ mycket högt intag av kolhydrater eller mycket lågt intag av kolhydrater (ketogenic diet) rekommenderas inte
- ✓ basfettet bör vara växtbaserat
- ✓ mättade fetter < 10E% och transfetter < 1E%

Kostråd i precisionsmedicinens era?

- ✓ insulinresistens, fysisk aktivitet extra viktig, se upp snabba kolhydrater
- ✓ övervikt, energibalansen
- ✓ högt blodtryck, glöm inte saltet, stress?
- ✓ höga triglycerider, fysisk aktivitet, mindre snabba kolhydrater
- ✓ höga kolesterolnivåer, fettets kvalitet, omättade fetter och gelbildande fibrer
- ✓ måltidsordningen
- ✓ anpassa efter individen och medicinska behov
- ✓ fokusera på det som individen efterfrågar
- ✓ lyft bort skulden, tala i “vi” termer

Miljontals studier

Internationella och nationella kunskapssammanställningar och rekommendationer

 ESC
European Society of Cardiology

European Heart Journal (2021) 42, 3227–3337
doi:10.1093/eurheartj/ehab484

ESC GUIDELINES

2021 ESC Guidelines on cardiovascular disease prevention in clinical practice

Evidence-based European recommendations for the dietary management of diabetes

The Diabetes and Nutrition Study Group (DNSG) of the European Association for the Study of Diabetes (EASD)

 Mat vid diabetes
En systematisk översikt med utvärdering av effekter samt hälsoekonomiska och etiska aspekter

SBU UTVÄRDERAR | SYSTEMATISK KUNSKAPSOVERSIKT MED ETT SAMLAT VETENSKAPLIGT UNDERLAG

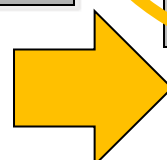
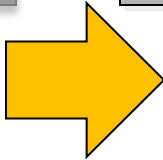
MARS 2022 | WWW.SBU.SE/345

Mat, levnadsvanor och hälsa – vetenskaplig evidens

Riktlinjer och rekommendationer

”Implementering”
hälso-och sjukvård, politiker, beslutsfattare, företag, organisationer, skola, allmänhet

Vad vill hon ha sagt?

lita på forskningen om mat, livsstil och hälsa
mycket hälsa och välbefinnande kvar att vinna
både på kort och lång sikt
aldrig för tidigt att börja och det är aldrig för sent!

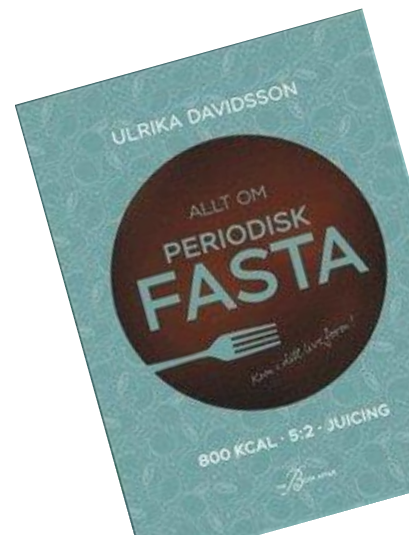

**TACK
för att
ni lyssnat!**

Periodisk fasta

Över 30 miljoner träffar på Google
5:2, Eat-Stop-Eat, Warrior Diet...

- ✓ Risk för stroke, hjärtinfarkt eller hjärtsvikt, hjärt-kärl och total dödlighet
- ✓ effekt på **vikt**, -2,88 kg jmf kontrollgrupp som äter ad libitum
- ✓ inga effekter på **vikt** jmf med andra dieter med energirestriktion
- ✓ inga effekter på blodsocker jmf med ad libitum
- ✓ inga effekter på blodsocker jmf eller andra dieter med energirestriktion

mer forskning behövs

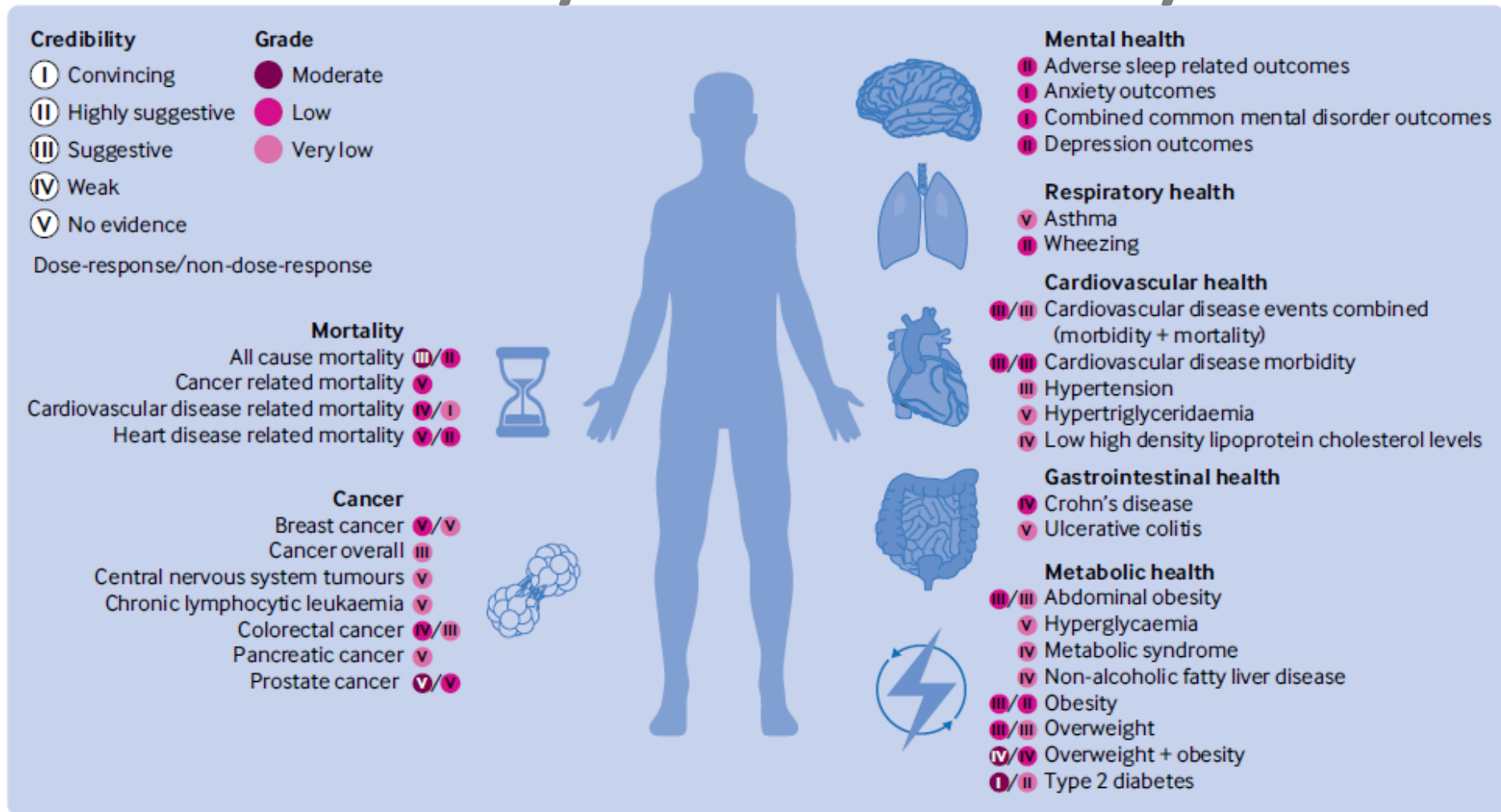
studier saknas

- 7 studier, n 224, 3 mån
- 10 studier, n 719, 3 mån
- 4 studier, n 279, 3-12 mån
- 3 studier, n 95, 3 mån
- 9 studier n 582, 3 mån
- 4 studier, n 279, 3-12 mån

RCT, >18 år, med eller utan riskfaktorer för hjärt-kärlsjukdom

Ultraprocessad mat och hälsa

Meta-analys av 14-meta-analyser

45 översikter; tvärsnittsstudier, fall-kontroll och prospektiva studier,
med totalt 9 888 373 studiedeltagare

Definition ultraprocessad mat

<https://www.livsmedelsverket.se/livsmedel-och-innehall/mat-och-dryck/ultraprocessad-mat>

- ✓ industriellt framställd mat
- ✓ kemiskt modifierade ämnen utvunna ur livsmedel
- ✓ tillsatser för att förbättra smak, konsistens, utseende och hållbarhet
- ✓ minimalt med eller inga hela råvaror

Karaktäriseras av

- energität (kaloririk)
- socker ↑
- salt ↑
- mättade fetter ↑
- transfetter ↑
- lite fibrer och fullkorn ↓

Mat, humör och välbefinnande?

Australien, 118 vuxna, 24-64 år, övervikt eller fetma
Lottades till "VLCD" eller "HCLF". 1 år. 13,7 kg viktnedgång i
båda grupperna.

